

ZIELONE ZAGŁĘBIE - STRATEGIA ROZWOJU PONADLOKALNEGO NA LATA 2021-2030

Cyców, Ludwin, Milejów, Puchaczów, Urszulin

Spis treści

Wprowadzenie.....	1
1. Przesłanki opracowania Strategii.....	4
2. Zakres i metodyka opracowania strategii	5
3. Wnioski z diagnozy	9
4. Analiza SWOT.....	18
5. Wizja, cel strategiczny i cele operacyjne.....	20
5. Działania podejmowane dla osiągnięcia celów strategicznych oraz wskaźniki ich osiągnięcia ..	22
Kluczowe przedsięwzięcia obszaru funkcjonalnego Zielone Zagłębie	22
Projekty uzupełniające wg celów operacyjnych	24
6. Spójność z celami polityki regionalnej Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030	26
7. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru ponadlokalnego oraz ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminach	27
8. Terytorialny wymiar wsparcia, obszary strategicznej interwencji, obszary funkcjonalne	35
9. Zasady i struktura zarządzania procesem wdrażania Strategii	41
9.1 Zasady współpracy partnerów	41
9.2 Struktura i system zarządzania strategią.....	42
10. Monitoring i ewaluacja strategii.....	45
11. Ramy finansowe i źródła finansowania	47
12. Partycypacja społeczna w procesie opracowania Strategii	56
Spis map	59
Spis tabel	59
Spis wykresów	59

Wprowadzenie

Od momentu akcesji, kiedy Polska stała się członkiem Unii Europejskiej podejście do dokumentu strategicznego na poziomie lokalnym ewoluowało. Pojęcie strategii rozwoju (lokalnej strategii rozwoju) pojawiło się w ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 2006 roku (Dz.U.2006.1658). Definicję określał art. 9 ust. 4 Ustawy „Strategiami rozwoju są: (...) strategie rozwoju lokalnego, w tym strategie rozwoju powiatów oraz strategie rozwoju gmin”.

Lokalne strategie rozwoju służyły nie tylko wypracowaniu celów strategicznych i szczegółowych oraz wyznaczaniu kierunków rozwoju gmin, ale przede wszystkim otwierały możliwości pozyskiwania środków unijnych. Często posiadanie strategii rozwoju było warunkiem sine qua non wnioskowania w konkursach dotacyjnych. Częścią wniosku aplikacyjnego lub studium wykonalności był i nadal jest opis spójności celów projektu z celami strategicznymi danej jednostki samorządu terytorialnego. Pomimo tego wymogu niektóre gminy nie posiadały aktualnej strategii. Zdarzało się, że przy ocenie merytorycznej dopuszczano lokalne programy rozwoju lub strategie, plany lub programy sektorowe (np. lokalne programy rewitalizacji, plany gospodarki niskoemisyjnej).

Planowanie ponadgminne było niejako wymuszone na poziomie województw w przypadku gmin wiejskich, które korzystały ze środków na politykę rozwoju obszarów wiejskich. W ramach inicjatywy wspólnotowej LEADER+ wymogiem pozyskania środków na mikroprojekty było posiadanie dokumentu strategicznego Lokalnej Grupy Działania. W perspektywie 2014-2020 wprowadzono nowe instrumenty współpracy ponadlokalnej takie jak Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (dla których warunkiem było posiadanie Strategii ZIT dla miasta i jego obszaru funkcjonalnego) czy RLKS - rozwój lokalny kierowany przez społeczność – wywodzący się z inicjatywy LEADER +.

Jak pokazują doświadczenia z lat ubiegłych, opracowanie wspólnych dla kilku gmin dokumentów strategicznych przyniosło wiele korzyści, a między innymi:

- większe możliwości pozyskania środków zewnętrznych – możliwość korzystania ze źródeł dedykowanych na współpracę międzygminną tj. ZIT czy RLKS,
- wyższa punktacja w ramach oceny merytorycznej wniosków aplikacyjnych (punkty dodatkowe za współpracę międzygminną),
- rozłożenie kosztów przygotowania dokumentów, wniosków aplikacyjnych wraz z dokumentacją oraz raportów monitoringowych na kilka jednostek samorządu terytorialnego,
- zacieśnienie współpracy sąsiadujących ze sobą gmin,
- zapewnienie spójności lub ciągłości realizowanych inwestycji, zwłaszcza w obszarach przygranicznych danych gmin.

W wyniku dobrych praktyk, planowanie ponadgminne znalazło ścieżkę legislacyjną w ustawie o samorządzie gminnym. Zgodnie z Art. 10g. ust. 1. Ustawy [t.j. Dz. U.2020.713 ze zm.]: Gminy sąsiadujące, powiązane ze sobą funkcjonalnie, mogą opracować strategię rozwoju ponadlokalnego będącą wspólną strategią rozwoju tych gmin w zakresie ich terytorium. Możliwość taka została wprowadzona w Ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju w nowelizacji z 2020 roku. [Dz.U.2019.1295 ze zm.]. Wspomniana ustawa wprowadza pojęcie obszaru funkcjonalnego. Zgodnie z definicją powołaną w Art. 5. Ust. 6a obszar funkcjonalny to obszar, na którym występuje względnie wyodrębniający się, intensywny i otwarty system powiązań społecznych, gospodarczych lub przyrodniczych, uwarunkowanych cechami środowiska geograficznego (przyrodniczego i antropogenicznego).

Strategie ponadlokalne są odpowiedzią na potrzebę wspólnego planowania rozwoju w obrębie kilku gmin powiązanych ze sobą funkcjonalnie. Docelowo wspólne programowanie strategicznie wpłynie na jakość

realizowanych zadań oraz wpłynie na możliwości pozyskiwania funduszy unijnych przez jednostki samorządu współpracujące ze sobą w ramach porozumienia ponadlokalnego.

Jak wynika z projektu Umowy partnerstwa (styczeń 2021) gminy posiadające strategię ponadlokalną mogą liczyć na dodatkowe środki unijne w ramach 5 celu polityki Unii Europejskiej: „Europa bliżej obywateli”. W ramach celu wspierana będzie realizacja przygotowanych na poziomie ponadlokalnym (i lokalnym) strategii ukierunkowanych na zmiany strukturalne danego obszaru, w zgodzie z priorytetami Unii Europejskiej oraz celami zdefiniowanymi na poziomie krajowym w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego oraz regionalnym w Strategii Rozwoju Województwa. Ten nowy, przekrojowy Cel Polityki wymaga specyficznego podejścia, zarówno na etapie programowania, jak i później wdrażania. Jak wynika z projektu Umowy Partnerstwa: „Potrzeba koncentracji wsparcia na ośrodkach słabszych wynika również z wciąż utrzymującego się w Polsce znacznego zróżnicowania wewnątrz regionalnego”.

W rozwiązywaniu problemów na poziomie lokalnym sprzyja systematycznie wzrastająca świadomość polskich samorządów lokalnych i regionalnych dotycząca znaczenia korzyści płynących ze współpracy. Bardzo ważnym czynnikiem stymulującym współpracę były środki z funduszy europejskich przeznaczone na realizację przedsięwzięć oddziałujących na jakość życia na tych obszarach. Zdarzenia wywołane pandemią COVID jeszcze mocniej unaocznily skalę problemów na obszarach o najtrudniejszej sytuacji ekonomicznej (utrudniony dostęp do podstawowych usług publicznych w szczególności zdrowotnych i edukacyjnych, brak dostępu do szerokopasmowego Internetu). Kryzys dotknął zwłaszcza te jednostki samorządu terytorialnego, w których dochody, zarówno samorządów, jak i lokalnych przedsiębiorców, opierają się na usługach z branży turystycznej i związanych z kulturą.

Wyzwanie polegające na odbudowie lokalnej gospodarki, w tym w sytuacji kryzysu epidemicznego nakłada na samorządy na tych obszarach konieczność zaangażowania się w oddolne, strategiczne planowanie i zarządzanie procesami rozwojowymi w sposób zintegrowany (powiązany ze sobą), wspólnie z sąsiadami oraz innymi partnerami i różnymi podmiotami funkcjonującymi na danym terenie, w tym z mieszkańcami. Działania te muszą polegać zarówno na pełniejszym wykorzystaniu istniejących potencjałów i zbudowaniu nowych przewag konkurencyjnych, a także uwzględniać potrzeby zwiększania odporności lokalnych gospodarek na nieprzewidziane sytuacje kryzysowe, z wykorzystaniem trwałych rozwiązań zielonej gospodarki.

Jak wspomniano wcześniej dokumenty strategiczne określają obszar funkcjonalny jako obszar na którym występuje względnie wyodrębniający się, intensywny i otwarty system powiązań społecznych, gospodarczych lub przyrodniczych, uwarunkowanych cechami środowiska geograficznego (przyrodniczego i antropogenicznego). Gminy deklarujące wolę współpracy porozumiały się i intencję przygotowania wspólnej strategii ponadlokalnej wyraziły w liście intencyjnym podpisanym przez wójtów. Następnie rady gmin przyjęły uchwały w sprawie wyrażenia zgody na partnerstwo w jednej z trzech przewidzianych w Ustawie o samorządzie gminnym form: porozumienie międzygminne o którym mowa w art. 74 (kolejne dwie formy, niewykorzystane w dotychczasowej współpracy to związek międzygminny, o którym mowa w art. 64, lub stowarzyszenie, o którym mowa w art. 84).

Jak wynika z doświadczeń eksperckich najczęściej przyjmowaną formą współpracy jest porozumienie międzygminne. W takiej formie wskazany jest lider porozumienia, który reprezentuje partnerstwo ponadlokalne w kontaktach np. z urzędem marszałkowskim czy zewnętrznym wykonawcą strategii, natomiast na etapie wdrożenia strategii, wybrane projekty mogą być realizowane w partnerstwach projektowych zawiązywanych na mocy art. 18 ust. 12 Ustawy o samorządzie gminnym. Kwestie inwestycji w ramach projektów wdrożeniowych są wtedy klarowne – inwestor (gmina) dysponuje majątkiem, który jest zagospodarowywany lub modernizowany, zgodnie z ustaleniami strategii ponadlokalnej.

Zakres projektu strategii rozwoju ponadlokalnego określa art. 10g. ust. 3. Ustawy o samorządzie gminnym: „Do strategii rozwoju ponadlokalnego przepisy art. 10e ust. 2–4 stosuje się odpowiednio”, to jest:

- Strategia rozwoju ponadlokalnego ma być spójna ze strategią rozwoju województwa oraz strategiami lokalnymi i lokalnymi programami rozwoju
- Strategia rozwoju ponadlokalnego ma zawierać wnioski z diagnozy, o której mowa w art. 10a ust. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2019 r. poz. 1295 i 2020 oraz z 2020 r. poz. 1378), przygotowanej na potrzeby tej strategii,
- Strategia rozwoju ponadlokalnego ma określać w szczególności:
 - 1) cele strategiczne rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym;
 - 2) kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych;
 - 3) oczekiwane rezultaty planowanych działań, w tym w wymiarze przestrzennym, oraz wskaźniki ich osiągnięcia;
 - 4) model struktury funkcjonalno-przestrzennej porozumienia partnerskiego gmin;
 - 5) ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w obszarze funkcjonalnym.
 - 6) obszary strategicznej interwencji określone w strategii rozwoju województwa, o której mowa w art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2019 r. poz. 512, 1571 i 1815 oraz z 2020 r. poz. 1378), wraz z zakresem planowanych działań;
 - 7) obszary strategicznej interwencji kluczowe dla gmin, jeżeli takie zidentyfikowano, wraz z zakresem planowanych działań;
 - 8) system realizacji strategii, w tym wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych;
 - 9) ramy finansowe i źródła finansowania.

Strategię rozwoju ponadlokalnego sporządza się w formie tekstowej oraz graficznej zawierającej zobrazowanie treści, o których mowa w szczególności dotyczące obszarów strategicznej interwencji wskazanej w dokumentach strategicznych poziomu regionalnego i ponadlokalnego.

Zgodnie z art. 6 ust. 3. Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, wskazuje na obowiązek przeprowadzenia szerokich konsultacji społecznych: „Projekt strategii rozwoju ponadlokalnego oraz strategii rozwoju gminy podlega konsultacjom w szczególności z: sąsiednimi gminami i ich związkami, lokalnymi partnerami społecznymi i gospodarczymi, mieszkańcami gmin – w przypadku strategii rozwoju ponadlokalnego albo gminy – w przypadku strategii rozwoju gminy, oraz z właściwym dyrektorem regionalnego zarządu gospodarki wodnej Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie”.

Wszystkie wymienione powyżej etapy przygotowania dokumentu oraz wymogi co do jego treści zostały zastosowane i wdrożone w procesie przygotowania Strategii.

1. Przesłanki opracowania Strategii

Zgodnie z Art. 10g, ust. 1. Ustawy o samorządzie gminnym [t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 713, 1378]: Gminy sąsiadujące, powiązane ze sobą funkcjonalnie, mogą opracować strategię rozwoju ponadlokalnego będącą wspólną strategią rozwoju tych gmin w zakresie ich terytorium. Możliwość taka została wprowadzona w Ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju w nowelizacji z 2020 roku [Dz. U. z 2019 r. poz. 1295, 2020, z 2020 r. poz. 1378, 2327]. Wspomniana ustawa wprowadza pojęcie obszaru funkcjonalnego. Zgodnie z definicją powołaną w Art. 5. Ust. 6a obszar funkcjonalny to obszar, na którym występuje względnie wyodrębniający się, intensywny i otwarty system powiązań społecznych, gospodarczych lub przyrodniczych, uwarunkowanych cechami środowiska geograficznego (przyrodniczego i antropogenicznego).

Strategie ponadlokalne są odpowiedzią na potrzebę wspólnego planowania rozwoju w obrębie kilku gmin powiązanych ze sobą funkcjonalnie. Docelowo wspólne programowanie strategicznie wpłynie na jakość realizowanych zadań oraz wpłynie na możliwości pozyskiwania funduszy unijnych przez jednostki samorządu współpracujące ze sobą w ramach porozumienia ponadlokalnego.

Jak wynika z projektu Umowy partnerstwa (styczeń 2021) gminy posiadające strategię ponadlokalną mogą liczyć na dodatkowe środki unijne w ramach 5 celu polityki Unii Europejskiej: „Europa bliżej obywateli”.¹ W ramach celu wspierana będzie realizacja przygotowanych na poziomie ponadlokalnym (i lokalnym) strategii ukierunkowanych na zmiany strukturalne danego obszaru. Strategie te powinny być zgodne z priorytetami Unii Europejskiej i celami zdefiniowanymi na poziomie: krajowym w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego oraz regionalnym w Strategii Rozwoju Województwa. Ten nowy, przekrojowy Cel Polityki wymaga specyficznego podejścia, zarówno na etapie programowania, jak i później wdrażania. Jak wynika z projektu Umowy Partnerstwa: „Potrzeba koncentracji wsparcia na ośrodkach słabszych wynika również z wciąż utrzymującego się w Polsce znacznego zróżnicowania wewnątrzregionalnego”.

W rozwiązywaniu problemów na poziomie lokalnym sprzyja systematycznie wzrastająca świadomość polskich samorządów lokalnych i regionalnych dotycząca znaczenia korzyści płynących ze współpracy. Bardzo ważnym czynnikiem stymulującym współpracę były środki z funduszy europejskich przeznaczone na realizację przedsięwzięć oddziałujących na jakość życia na tych obszarach. Zdarzenia wywołane pandemią COVID jeszcze mocniej unaocznily skalę problemów na obszarach o najtrudniejszej sytuacji ekonomicznej (utrudniony dostęp do podstawowych usług publicznych w szczególności zdrowotnych i edukacyjnych, brak dostępu do szerokopasmowego Internetu). Kryzys dotknął zwłaszcza te jednostki samorządu terytorialnego, w których dochody, zarówno samorządów, jak i lokalnych przedsiębiorców, opierają się na usługach z branży turystycznej i związanych z kulturą.

Wyzwanie polegające na odbudowie lokalnej gospodarki, w tym w sytuacji kryzysu epidemicznego nakłada na samorządy na tych obszarach konieczność zaangażowania się w oddolne, strategiczne planowanie i zarządzanie procesami rozwojowymi w sposób zintegrowany (powiązany ze sobą), wspólnie z sąsiadami oraz innymi partnerami i różnymi podmiotami funkcjonującymi na danym terenie, w tym z mieszkańcami. Działania te muszą polegać zarówno na pełniejszym wykorzystaniu istniejących potencjałów i zbudowaniu nowych przewag konkurencyjnych, a także uwzględniać potrzeby zwiększania odporności lokalnych gospodarek na nieprzewidziane sytuacje kryzysowe, z wykorzystaniem trwałych rozwiązań zielonej gospodarki.

¹ Projekt Umowy Partnerstwa dla realizacji polityki spójności 2021-2027 w Polsce, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, Warszawa styczeń 2021; źródło internetowe: <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-na-lata-2021-2027/konsultacje-up/o-funduszach/>

Strategie dla obszarów funkcjonalnych powinny koncentrować się na wykorzystaniu ich endogenicznych potencjałów w taki sposób, aby posiadane zasoby wzmocniły lokalną gospodarkę w zakresie wzrostu produktywności, skutecznej transformacji społeczno-gospodarczej realizującej cele UE i przy zaangażowaniu środowisk lokalnych: samorządów, podmiotów prywatnych, organizacji pozarządowych. z drugiej strony strategie mogą koncentrować się także na rozwiązywaniu problemów charakterystycznych dla danego terytorium, np. degradacja materialna i społeczna, konflikty przestrzenne itp. Wśród potencjałów, które powinny być wykorzystywane w rozwoju lokalnym znajdują się dziedzictwo kulturowe i walory turystyczne. Mogą one być źródłem podnoszących jakość życia aktywności społecznych, nowych usług, tworzyć miejsca pracy i zwiększać bazę podatkową Jednostek Samorządu Terytorialnego.

Szerokie możliwości działań w ramach 5 Celu Polityki Unii Europejskiej wymagają dobrej jakości strategii rozwoju na poziomie ponadlokalnym – właściwe określenie celów, nowatorskie i kreatywne podejście do rozwiązywania złożonych problemów i generowania impulsów rozwojowych, a także identyfikacja adekwatnych projektów – zarówno na poziomie ponadlokalnym jak i na poziomie lokalnym.

2. Zakres i metodyka opracowania strategii

Zakres projektu strategii rozwoju ponadlokalnego określa art. 10g. ust. 3. Ustawy o samorządzie gminnym: „Do strategii rozwoju ponadlokalnego przepisy art. 10e ust. 2–4 stosuje się odpowiednio”, to jest:

- Strategia rozwoju ponadlokalnego ma być spójna ze strategią rozwoju województwa oraz strategiami lokalnymi i lokalnymi programami rozwoju
- Strategia rozwoju ponadlokalnego ma zawierać wnioski z diagnozy, o której mowa w art. 10a ust. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2019 r. poz. 1295 i 2020 oraz z 2020 r. poz. 1378), przygotowanej na potrzeby tej strategii,
- Strategia rozwoju ponadlokalnego ma określać w szczególności:
 - 1) cele strategiczne rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym;
 - 2) kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych;
 - 3) oczekiwane rezultaty planowanych działań, w tym w wymiarze przestrzennym, oraz wskaźniki ich osiągnięcia;
 - 4) model struktury funkcjonalno-przestrzennej porozumienia partnerskiego gmin;
 - 5) ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w obszarze funkcjonalnym.
 - 6) obszary strategicznej interwencji określone w strategii rozwoju województwa, o której mowa w art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2019 r. poz. 512, 1571 i 1815 oraz z 2020 r. poz. 1378), wraz z zakresem planowanych działań;
 - 7) obszary strategicznej interwencji kluczowe dla gmin, jeżeli takie zidentyfikowano, wraz z zakresem planowanych działań;
 - 8) system realizacji strategii, w tym wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych;
 - 9) ramy finansowe i źródła finansowania.

Strategię rozwoju ponadlokalnego sporządza się w formie tekstowej oraz graficznej zawierającej zobrazowanie treści, o których mowa w szczególności dotyczące obszarów strategicznej interwencji wskazanej w dokumentach strategicznych poziomu regionalnego i ponadlokalnego.

Zgodnie z art. 6 ust. 3. Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, wskazuje na obowiązek przeprowadzenia szerokich konsultacji społecznych: „Projekt strategii rozwoju ponadlokalnego oraz strategii rozwoju gminy podlega konsultacjom w szczególności z: sąsiednimi gminami i ich związkami, lokalnymi partnerami społecznymi i gospodarczymi, mieszkańcami gmin – w przypadku strategii rozwoju ponadlokalnego albo gminy – w przypadku strategii rozwoju gminy, oraz z właściwym dyrektorem regionalnego zarządu gospodarki wodnej Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie”.

Metodyka zastosowana w strategii opiera się na poniższych zasadach, które odnoszą się zarówno do kolejnych etapów opracowania dokumentu, jak też do fazy wdrożeniowej strategii:

Model ekspercko – partycypacyjny

W pracach nad strategią zastosowano model ekspercko – partycypacyjny zakładający wiodącą rolę ekspertów zewnętrznych oraz udział przedstawicieli różnych grup interesariuszy w procesie opracowania i konsultowania dokumentu strategii.

Analiza danych, wnioski i cele rozwojowe

Dokonano analizy danych w obszarach społecznych, gospodarczych i środowiskowych pod kątem problemów i potencjałów rozwojowych obszaru gmin ziemi łukowskiej. Zidentyfikowano kluczowe zjawiska i trendy wpływające na rozwój obszaru.

Sformułowano wnioski i określono wizję rozwoju obszaru oraz zdefiniowano cel strategiczny i cele operacyjne, dające szansę na stworzenie i utrzymanie przewagi konkurencyjnej, w taki sposób aby dać pierwszeństwo mobilizacji lokalnych czynników rozwoju. Określono kierunki działań służące realizacji celów oraz wskazano najważniejsze obszary aktywności samorządów w latach 2021 – 2030.

Definiując cele i kierunki działań strategicznych korzystano z dotychczasowych doświadczeń związanych z planowaniem i wdrażaniem polityki rozwoju.

Koncentracja wsparcia

Ograniczono liczbę obszarów rozwojowych i celów do takich, które w procesie tworzenia strategii uznano za priorytetowe i mające decydujący wpływ na realizację wizji rozwoju obszaru gmin: Cyców, Ludwin, Milejów, Puchaczów, Urszulin tworzących obszar funkcjonalny: Zielone Zagłębie. W strategii nie dążono do tego, aby każdy obszar aktywności gmin uznać za strategiczny. Nie oznacza to rezygnacji z bieżących działań samorządów, uznano jedynie, że część z nich ma mniejszy wpływ na osiągnięcie celów strategicznych.

Jakkolwiek w ramach prac zidentyfikowano cele priorytetowe pojedynczych gmin. Zidentyfikowane obszary wsparcia oraz zadania i projekty są komplementarne do obszarów wsparcia strategii ponadlokalnej. Strategia ponadlokalna, w załącznikach gminnych, określa również indywidualne cele i kierunki rozwoju pojedynczych gmin.

Wymiar terytorialny

Zastosowano zasady wynikające z podejścia terytorialnego i zintegrowanego planowania – zidentyfikowano społeczne, gospodarcze, środowiskowe i przestrzenne powiązania funkcjonalne, które występują na obszarze gmin: Cyców, Ludwin, Milejów, Puchaczów, Urszulin tworzących obszar funkcjonalny: Zielone Zagłębie oraz dostosowano zakres przedsięwzięć rozwojowych do specyfiki obszaru, tak aby były odpowiedzią na istniejące problemy i wyzwania. Skupiono się na tych funkcjach, które najbardziej wzmocnią wspólny potencjał rozwojowy gmin.

Partycypacja społeczna

Eksperti zewnętrzeni oraz przedstawiciele władz samorządowych realizowali proces opracowania strategii zgodnie z dobrymi praktykami partycypacji społecznej i partnerstwa. Położono nacisk na uspołecznienie kolejnych etapów prac na strategię, przy wykorzystaniu doświadczeń lokalnej społeczności, podmiotów publicznych i prywatnych. Zasadę partnerstwa i współpracy z interesariuszami zastosowano również w proponowanym systemie wdrażania Strategii.

System wdrażania

Opracowano przejrzysty system wdrażania Strategii w oparciu o zasadę partnerstwa i równości partnerów, wielopoziomowe zarządzanie oraz stałą współpracę interesariuszy, uwzględniając elastyczności przyjętych rozwiązań, tak by zwiększyć sprawność realizacji strategii i skuteczność wykorzystywania dostępnych funduszy.

Wybór kierunków działań i projektów

Określenie kierunków działań rozwojowych i wybór projektów, które zapewnią osiągnięcie celów strategii nastąpił we współpracy z interesariuszami w oparciu o proces partycypacji społecznej (warsztaty, ankiety, konsultacje społeczne). Skupiono się na przedsięwzięciach partnerskich i zintegrowanych, czyli takich, które rozwiązują wspólne problemy obszaru lub wzmacniają i rozwijają jego potencjały. Ideą takich przedsięwzięć jest połączenie sił samorządów zapewniające efekt synergii, w taki sposób aby rezultaty i oddziaływanie projektów partnerskich były większe i korzystniejsze niż jest to możliwe do osiągnięcia w projektach indywidualnych.

Perspektywa finansowa 2021 - 2027

Dostosowano rodzaj i zakres interwencji oraz system wdrażania strategii do wyzwań i uwarunkowań perspektywy finansowej UE 2021 – 2027 opierając się na zasadach obowiązujących w unijnych, krajowych i regionalnych dokumentach strategicznych i operacyjnych. Dotyczy to przede wszystkim

zintegrowanego podejścia terytorialnego i identyfikacji takich celów rozwojowych, które są możliwe do osiągnięcia w ramach partnerskiej współpracy interesariuszy.

Spójności z celami polityki regionalnej na poziomie województwa – Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego

Zachowano spójność z założeniami polityki regionalnej Państwa tak aby strategia była spójna z kierunkami i obszarami interwencji oraz celami określonymi w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 oraz Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030, szczególnie w zakresie wymiaru terytorialnego i zintegrowanego podejścia w realizacji strategii ponadlokalnych.

3. Wnioski z diagnozy

Diagnoza prezentuje wyczerpujący obraz Obszaru Funkcjonalnego w ujęciu obiektywnym. Opiera się na faktach i niezbędnych komentarzach ustrukturalizowanych w osiem zasadniczych działów: Obszar Funkcjonalny, Społeczeństwo, Szkolnictwo i wychowanie, Infrastruktura, Aktywność gospodarcza, Kultura, wizerunek i czas wolny, Jakość życia, Finanse samorządu. Zakres czasowy analizy w przypadku większości zagadnień obejmuje lata 2015–2019. Jeżeli możliwe było zaprezentowanie nowszych informacji i danych, które wnoszą wartość dodaną do części analitycznej, to również je przedstawiono. Niekiedy dane statystyczne obejmowały starsze lata, co wynika z określonej cykliczności przeprowadzania przez Główny Urząd Statystyczny w Warszawie badań tematycznych, np. Powszechnego Spisu Rolnego.

Diagnoza przedstawia portret Obszaru Funkcjonalnego zarówno pod względem opisowym, jak i statystycznym. Na potrzeby przeprowadzonej analizy wykorzystano dane agregowane w wartościach bezwzględnych oraz w postaci wskaźników statystycznych, uwzględniających różnorodne aspekty szeroko rozumianego potencjału społeczno-gospodarczego i przestrzennego. Źródłem informacji były przede wszystkim bazy danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie. Do przygotowania części i posłużono się także danymi wewnętrznymi gromadzonymi przez poszczególne samorządy wchodzące w skład Obszaru Funkcjonalnego i ich jednostki organizacyjne oraz danymi pochodzącymi od instytucji zewnętrznych. Całość diagnozy została podsumowana w ramach syntetycznego zestawienia najważniejszych konkluzji (wniosków). Na koniec części i zaprezentowano wyniki analizy SWOT na bazie której to, na dalszym etapie prac, wyznaczono kluczowe kierunki rozwojowe dla Obszaru Funkcjonalnego i zakres niezbędnych do podjęcia działań interwencyjnych.

Wymiar terytorialny

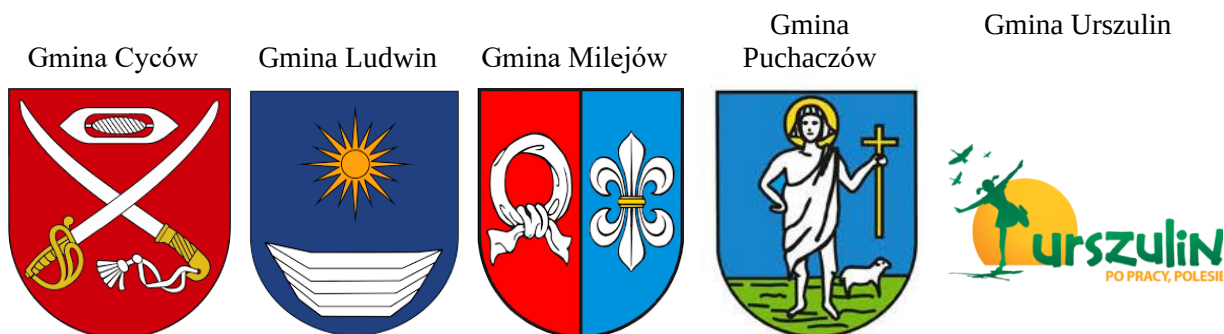
Obszar Funkcjonalny Zielone Zagłębie, dla którego opracowano Strategię, obejmuje teren 5 jednostek samorządu terytorialnego, w tym 4 z powiatu łęczyńskiego i 1 z powiatu włodawskiego. w jego skład wchodzi:

1. Gmina Cyców (wraz z 27 sołectwami, do których należą: Adamów, Barki, Biesiadki, Bekiesza, Cyców, Cyców Kolonia Druga, Garbatówka, Głębokie, Kopina, Ludwinów Wieś, Ludwinów Kolonia, Małków, Malinówka, Ostrówek Podyski, Podgłębokie, Stawek, Stefanów, Nowy Stręczyn, Stary Stręczyn, Sewerynów, Szczupak, Świerszczów Wieś, Świerszczów Kolonia, Wólka Cycowska, Wólka Nadrybska, Zagórze, Zaróbka),
2. Gmina Ludwin (wraz z 21 sołectwami, do których należą: Czarny Las, Kaniwola, Piaseczno, Rozpłucie Pierwsze, Rozpłucie Drugie, Jagodno, Rogóźno, Ludwin, Ludwin Kolonia, Grądy, Zezulin Drugi, Zezulin Pierwszy, Zezulin Niższy, Radzic Stary, Kocia Góra, Dąbrowa, Dratów, Kobylki, Uciekajka, Krzcień, Dratów Kolonia),
3. Gmina Milejów (wraz z 24 sołectwami, do których należą: Antoniów, Antoniów Kolonia, Białka, Białka Kolonia, Dąbrowa, Cyganka, Górne, Jaszczów, Jaszczów Kolonia, Kajetanówka, Klarów, Łańcuchów, Łysołaje, Łysołaje Kolonia, Maryniów, Milejów Osada, Milejów, Ostrówek Kolonia, Popławy, Starościę, Wólka Bielecka, Wólka Łańcuchowska, Zalesie, Zgniła Struga),
4. Gmina Puchaczów (wraz z 17 sołectwami, do których należą: Wesołówka, Albertów, Brzeziny, Puchaczów, Bogdanka, Nadrybie Wieś, Turowola, Ciechanki, Nadrybie Dwór, Jasieniec, Zawadów, Kol. Ciechanki, Kol. Turowola, Ostrówek, Szpica, Nadrybie Ukazowe, Stara Wieś),
5. Gmina Urszulín (wraz z 25 sołectwami, do których należą: Andrzejów, Babsk, Borysik, Dębowiec, Grabniak, Jamniki, Kozubata, Łomnica, Michałów, Nowe Załucze, Przymiarki, Sęków, Sumin,

Urszulin, Wereszczyn, Wiązowiec, Wielkopole, Wincencin, Wola Wereszczyńska, Wólka Wytycka, Wytyczno, Zabrodzie, Stare Załucze, Zastawie, Zawadówka).

Łączna powierzchnia administracyjna OF wynosi 649 km², co stanowi 2,6% powierzchni województwa lubelskiego.

Rysunek 1: Herby i logotypy poszczególnych JST wchodzących w skład OF

Źródło: opracowanie własne na podstawie stron internetowych poszczególnych JST.

Mapa 1: Mapa obszaru funkcjonalnego

Źródło: opracowanie własne

Największą pod względem powierzchni jednostką samorządu terytorialnego wchodzącą w skład OF jest Gmina Urszulin, która stanowi 26,5% całego obszaru funkcjonalnego. Dalej znajdują się: Gmina Cyców, Gmina Ludwin oraz Gmina Milejów. Najmniejszą powierzchnią ma Gmina Puchaczów, która stanowi 14,1% całego OF.

W każdej z gmin największą powierzchnię stanowią użytki rolne. Ze wszystkich gmin wchodzący w skład obszaru funkcjonalnego największą powierzchnię użytków rolnych posiada Gmina Cyców i jest to 11 642 ha. Gmina Puchaczów może pochwalić się największą powierzchnią gruntów leśnych, która wynosi 5 404 ha i jest większa prawie pięciokrotnie od powierzchni gruntów leśnych Gminy Puchaczów.

Główną atrakcją Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego, na obszarze którego położone są gminy – sygnatariusze porozumienia ponadlokalnego, jest około 68 jezior, najstarszych na Nizinie Środkowoeuropejskiej. Są to zarówno jeziora polodowcowe jak i pochodzenia krasowego. Ich dokładną liczbę trudno określić, gdyż część z nich powoli zanika w wyniku zarastania i rozprzestrzeniania się torfowisk. Największym jeziorem jest jezioro Wytyckie (478 ha) położone w Gminie Urszulin, kolejne Uściwierz (284 ha) położone w gminie Cyców, najgłębszym jezioro Piaseczno (około 39 metrów) położone w gminie Ludwin. Jeziora przyciągają turystów malowniczym położeniem wśród lasów, czystą wodą i piaszczystymi plażami.

Geneza jezior nie jest jeszcze ostatecznie wyjaśniona. Uznaje się, że płytkie jeziora są pozostałością rozlewisk plejstocénskich, głębokie zaś mają związek ze zjawiskami krasowymi. Część z nich to jeziora o rozległej, piaszczystej plaży zachęcające do czynnego odpoczynku (pływanie, żeglowanie, jazda na nartach wodnych) oraz do zażywania kąpeli wodno-słonecznych (Piaseczno, Łukcze). Część nie nadaje się na kąpieliska, ale stanowi niezwykle cenny obiekt przyrodniczo-krajobrazowy, szczególnie ze względu na otoczenie złożone z torfowisk przejściowych i wysokich z bardzo bogatymi formami reliktowymi borealnymi i północnymi.

Do jezior o największych walorach rekreacyjnych należą: jez. Piaseczno, Rogóźno, Łukcze, Zagłębcze, Krasne, Rotcze. Stwarzają one możliwość kąpeli, uprawiania sportów wodnych, a także wędkowania. Nad jeziorami powstały liczne ośrodki wypoczynkowe. Dziki, zarastające jeziora stanowią raj dla ptactwa wodnego i wielu innych chronionych gatunków roślin i zwierząt. Jeziora Świerszczów i Brzeziczno zostały objęte ochroną jako rezerwat. Jeziora Łukie, Moszne, Krasne i Długie znajdują się w granicach Poleskiego Parku Narodowego.

Występowaniu znacznych terenów podmokłych, które decydują o poleskim charakterze tego obszaru sprzyja przede wszystkim płaskość terenu, która utrudnia spływ wody, a także płytkie zaleganie pierwszego poziomu wód gruntowych. W czasie wiosennych roztopów lub długotrwałych opadów wielkie obszary pokrywa woda i stają się one niemal niedostępne. Bagna i torfowiska zajmują znaczną część terenu Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego. Jest to obszar wyjątkowego bogactwa torfowisk wysokich, przejściowych, niskich, a także unikatowych torfowisk węglanowych (Bagno Bubnów). Z tego powodu teren ten porównywany jest do miniaturowej europejskiej tundry i lasotundry, wysuniętej najdalej w Europie na południowych wschód.

W celu ochrony najcenniejszych i najbardziej charakterystycznych terenów wodno-błotnych, w latach 90. utworzono: Poleski Park Narodowy, Poleski Park Krajobrazowy, Park Krajobrazowy Pojezierze Łęczyńskie, Sobiborski Park Krajobrazowy, Nadwieprzański Park Krajobrazowy, a także liczne rezerваты i obszary Natura 2000. W 2012 r. Poleski Park Narodowy, Sobiborski Park Krajobrazowy, Park Krajobrazowy Pojezierze Łęczyńskie, Lasy Włodawskie i Parczewskie weszły w skład Transgranicznego Rezerwatu Biosfery o nazwie „Polesie Zachodnie”, obejmującego tereny Polski, Białorusi i Ukrainy.

Duży wpływ na atrakcyjność turystyczną Pojezierza mają także rzeki Wierz, Bug oraz ich dopływy, które stanowią raj dla kajakarzy i wędkarzy. W celu regulacji stosunków wodnych, na obszarze tym w latach 1954–1961 zbudowano około 140 km Kanał Wieprz-Krzna.

Tabela 1 Wybrane jeziora i torfowiska z obszaru współpracy ponadlokalnej Zielone Zagłębie

Nazwa jeziora	Gmina	Powierzchnia	Głębokość
Rogóźno	Ludwin	57,1 ha	25,4 m
Łukcze	Ludwin	56,5 ha	8,9 m
Zagłębocze	Ludwin	59 ha	25 m
Piaseczno	Ludwin	84,7 ha	38,8 m
Dratów (Łokietek)	Ludwin	107 ha	2,5 m
Bikcze	Ludwin	bd	bd
Krzczeń	Ludwin	174 ha	bd
Brzeziczno	Ludwin	97,78 ha	bd
Sumin	Urszulin	91,5 ha	bd
Wytyckie	Urszulin	478 ha	bd
Rotcze (Grabniak)	Urszulin	45 ha	bd
Moszne	Urszulin	17 ha	17 m
Karaśne	Urszulin	bd	bd
Płotycze	Urszulin	10,6 ha	1,5 m
Wereszczyńskie (Bombele)	Urszulin	5,2 ha	bd
Łukie	Urszulin	150 ha	6,5 m
Długie	Urszulin	28,4 ha	bd
Uściwierz	Cyców	284,1 ha	6,6 m
Świerszczów	Cyców	0,9 ha	1,7 m
Uściwierzek	Cyców	7 ha	bd
Głębokie	Cyców	11,4 ha	5,7 m
Turowolskie	Puchaczów	3 ha	0,5 m
Nadrybie	Puchaczów	39,9 ha	1 m
Uściwierzek	Puchaczów	7 ha	bd

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentów strategicznych gmin i powiatu łęczyńskiego

Obszar społeczeństwo – najważniejsze wnioski z diagnozy

Na koniec 2019 r. liczba ludności Obszaru Funkcjonalnego wyniosła 32 477 i była o 0,6 % wyższa niż w 2015 r. w analizowanym okresie, najliczniejszą populacją cechowała się Gmina Milejów, Gmina Cyców, Gmina Puchaczów oraz Gmina Ludwin. Najmniejszą liczbę mieszkańców posiadała Gmina Urszulin.

Średnia gęstość zaludnienia na terenie OF w latach 2015-2019 początkowo wzrastała i w 2018 r. wyniosła 52,8 osoby na 1 km², po czym w kolejnym roku zmniejszyła się i wyniosła 52,6 osoby na 1 km².

Corocznie przyrost naturalny na 1 000 ludności w analizowanym okresie był dodatni. Największy przyrost naturalny odnotowano w 2016 roku (1,26) a najmniejszy w 2018 roku (wyniósł wówczas 0,1). w 2019 r. na 1000 ludności odnotowano 11,08 urodzeń żywych, 10,12 zgonów, a przyrost naturalny wyniósł 0,95.

W analizowanym okresie na obszarze OF do 2018 r. saldo migracji było dodatnie (w 2018 r. wynosiło 71), ujemne saldo migracji nastąpiło dopiero w 2019 r. różnica ta wyniosła -25 (o 65 osób mniej niż

w 2016 r.). w Gminie Cyców występuje najwyższe ujemne saldo migracji z wszystkich gmin z obszaru funkcjonalnego, Jedyne dodatnie wartości odnotowano w Gminie Ludwin (27, spadek o 19 w porównaniu do 2015 r.) oraz Puchaczów (spadek o 8, w 2019 r. saldo wynosiło 12).

W latach 2015–2019 liczba pracujących ogółem na obszarze OF wahała i w 2019 r. wyniosła ponad 9,4 tys. osób – o 0,2 tys. mniej niż w 2015 r. Analiza struktury pracujących według płci jednoznacznie wskazuje na przewagę mężczyzn wśród osób zatrudnionych. w 2019 r. mężczyźni stanowili ponad 77% ogólnej liczby zatrudnionych na terenie OF.

W analizowanym okresie liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych na obszarze OF uległa obniżeniu – w 2019 r. wyniosła 903 osoby, co w porównaniu z 2015 r., kiedy zarejestrowane były 1 383 osoby, daje spadek o 35%. Pod względem płci w każdym z analizowanych lat wśród zarejestrowanych osób bezrobotnych dominowały kobiety (w 2019 r. stanowiły 58%).

Szkolnictwo i wychowanie

Na terenie OF działalność prowadzą placówki oświatowe zapewniające edukację na poziomie przedszkolnym i podstawowym.

W oparciu o analizę danych na przestrzeni lat 2015-2019 można zauważyć, że łączna liczba uczniów w przedszkolach i szkołach na obszarze OF systematycznie rośnie (poza rokiem 2016, w którym nastąpił nieznaczny spadek liczby uczniów). w ostatnim roku analizy ilość uczniów wynosiła 4 126 osób (+ 21,5 w stosunku do roku 2015). Jest to pozytywne zjawisko, w odniesieniu do ogólnopolskiego niżu demograficznego.

Infrastruktura

Przez teren obszaru Zielonego Zagłębia przebiegają: droga krajowa (nr 82), drogi wojewódzkie (nr w 831, w 813, w 838, w 839, w 841, w 820, w 829), drogi powiatowe i gminne.

Przez teren obszaru Zielonego Zagłębia przebiega również linia kolejowa Bogdanka–Jaszców stanowiąca własność Skarbu Państwa (wieczysty użytkownik: Lubelski Węgiel „Bogdanka” S.A.). Jest to linia przeznaczona dla ruchu wyłącznie towarowego, obsługująca wywóz węgla z Kopalni Węgla Kamiennego Lubelski Węgiel „Bogdanka” S.A. Linia kolejowa łączy się z magistralą Lublin–Chełm w miejscowości Jaszców.

Od 2015 r. liczba mieszkań na terenie obszaru Zielonego Zagłębia systematycznie wzrastała. w 2019 r. na obszarze znajdowało się 10 640 mieszkań (o 3,2% więcej niż w 2015 r.). o 2,36% wzrosła również wartość wskaźnika liczby mieszkań przypadających na 1 000 mieszkańców – w ostatnim analizowanym roku wyniosła 328,9 wobec 321,3 w 2015 r. Wraz ze wzrostem liczby mieszkań wzrastała również ich powierzchnia użytkowa: przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w 2019 r. wyniosła 89,5 m² (o 0,8 m² więcej niż w 2015 r.), zaś przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania przypadająca na 1 osobę wyniosła 29,3 m² (o 0,9 m² więcej niż w 2015 r.).

Na terenie OF wszystkie jednostki samorządu terytorialnego mają dostęp do wodociągów i kanalizacji. Na terenie OF sieć gazowa występuje w Gminie Puchaczów (50,6 km w 2019 r.), Gminie Ludwin (30,3 km) oraz Gminie Milejów (6,7 km). Pozostałe jednostki samorządu nie posiadają na swoim terenie gazu sieciowego.

Aktywność gospodarcza

Na terenie obszaru Zielonego Zagłębia obszary wykorzystywane rolniczo stanowią niemal 69% powierzchni ogółem.

Z Powszechnego Spisu Rolnego przeprowadzonego w 2010 r. (najnowsze dostępne dane) wynika, że na terenie obszaru Zielonego Zagłębia istniało 6 457 gospodarstw domowych, z czego ponad 89% utrzymywało się z działalności rolniczej.

Na terenie obszaru Zielonego Zagłębia większość gospodarstw rolnych ma charakter tradycyjny. Nie ma gospodarstw zajmujących się innowacyjną produkcją ekologiczną.

W latach 2015–2019 liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na terenie obszaru Zielonego Zagłębia wzrosła z poziomu 1 665 do 1 868, wykazując tym samym tempo wzrostu na poziomie 12%. Biorąc pod uwagę strukturę własności zdecydowanie dominowały przedsiębiorstwa z sektora prywatnego – w 2019 r. stanowiły 94% ogółu przedsiębiorstw.

Analiza struktury sektora przedsiębiorstw pod względem klas wielkości pokazuje, że dominującą grupą przedsiębiorstw w latach 2015–2019 były mikroprzedsiębiorstwa, zatrudniające do 9 pracowników, które w 2019 r. stanowiły 95,9% wszystkich przedsiębiorstw. Należy przy tym zauważyć, że ich liczba wzrastała z roku na rok i w 2019 r. była o 12,6% większa niż w 2015 r. Drugą grupą pod względem liczebności w strukturze przedsiębiorstw wg klas wielkości były przedsiębiorstwa małe, stanowiące w 2019 r. 3,2% ogółu przedsiębiorstw. w całym obszarze funkcjonalnym znajduje się tylko jeden podmiot zatrudniający powyżej 1 000 pracowników.

Struktura branż gospodarki na terenie obszaru Zielonego Zagłębia wykazuje dominację firm prowadzących działalność inną niż rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo, rybactwo. Spośród 1 868 przedsiębiorstw zarejestrowanych w rejestrze REGON na terenie OF w 2019 r. tylko 60 firm zajmowało się rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem bądź rybactwem, a ich liczba w porównaniu z 2015 r. zmniejszyła się o 22%. Najliczniej reprezentowaną branżą wśród wszystkich podmiotów gospodarczych była „pozostała działalność”, stanowiąca w 2019 r. niemal 70% łącznej liczby przedsiębiorstw. 27% wszystkich podmiotów działających na obszarze obszaru Zielonego Zagłębia to podmioty działające w przemyśle oraz budownictwie.

Analiza zmian w liczbie podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON pokazuje, że w większości analizowanych lat, liczba podmiotów nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON przewyższała liczbę podmiotów wyrejestrowanych z rejestru. Wyjątkiem był 2016 r., w którym na 126 nowo zarejestrowanych firm, 139 zostało wyrejestrowanych. w 2019 r. zarejestrowano 196 nowych przedsiębiorstw – o 21 więcej niż w 2015 r. – a wyrejestrowano 112 podmiotów (o 16 mniej niż w 2015 r.).

Wskaźnik podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 1 tys. ludności na terenie obszaru Zielonego Zagłębia w latach 2015–2019 (poza 2016 r. w którym odnotowano niewielki spadek) wzrastał i w 2019 r. wyniósł 59. o 13% (do poziomu 96) wzrosła również wartość wskaźnika podmiotów na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym, a o 10,7% (do poziomu 43,4) wzrosła wartość wskaźnika osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1 000 ludności.

Kultura, wizerunek i czas wolny

Rola kultury w tworzeniu tożsamości regionu jest niepowtarzalna. Stanowi ona dorobek przeszłych pokoleń, uzupełniony współczesną twórczą działalnością. Życie kulturalne na terenie obszaru Zielonego

Zagłębia tworzą następujące domy i ośrodki kultury: Gminny Dom Kultury w Cycowie, Gminne Centrum Kultury i Sportu w Ludwinie, Gminny Ośrodek Kultury w Milejowie, Gminny Ośrodek Kultury w Puchaczowie,

Instytucjami, które także odpowiadają za rozwój kultury są biblioteki publiczne. Na terenie obszaru Zielonego Zagłębia prowadzi działalność 5 bibliotek i 8 filii

W analizowanym okresie księgozbiór zgromadzony w bibliotekach na terenie obszaru Zielonego Zagłębia systematycznie się zwiększał – w 2019 r. jego wolumin wyniósł 96 657, przy łącznej liczbie wypożyczeń na zewnątrz równej 104 587. w ciągu roku biblioteki funkcjonujące na terenie obszaru gromadziły średnio 6,4 tys. czytelników.

Jakość życia

Zadania z zakresu opieki zdrowotnej na terenie obszaru Zielonego Zagłębia wykonywane są za pośrednictwem ośrodków zlokalizowanych w poszczególnych jednostkach samorządu terytorialnego, w tym publicznych i niepublicznych zakładów opieki zdrowotnej, przychodni oraz ośrodków zdrowia.

Każda jednostka samorządu terytorialnego wchodząca w skład obszaru Zielonego Zagłębia prowadzi Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, realizujący zadania z zakresu pomocy społecznej. Ośrodki są jednostkami organizacyjnymi wykonującymi zadania z zakresu pomocy społecznej na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

Jednostki samorządu terytorialnego wchodzące w skład obszaru Zielonego Zagłębia podlegają pod zasięg działania Komendy Powiatowej Policji w Łęcznej (Gmina Cyców, Gmina Ludwin, Gmina Milejów oraz Gmina Puchaczów) i Komendy Powiatowej Policji we Włodawie (Gmina Urszulin).

Na terenie obszaru bezpieczeństwo przeciwpożarowe zapewniają jednostki ochotniczych straży pożarnych, prowadzące działalność w każdej gminie wchodzącej w skład obszaru.

Pomoc społeczna i aktywizacja osób zagrożonych wykluczeniem

Gminy współpracujące w ramach obszaru współpracy ponadlokalnej Zielone Zagłębie należą raczej do grupy rozwiniętych i bogatszych gmin województwa lubelskiego. Jakkolwiek zjawisko wykluczenia obecne jest również wśród mieszkańców obszaru – co prawda w rankingu gmin w województwie pod względem beneficjentów środowiskowej pomocy Gmina Ludwin jest dopiero na 90 miejscu a gmina Urszulin aż na 200 miejscu (dane za rok 2019), to jednak poziom ten jest wciąż wysoki – zwłaszcza, że całe województwo lubelskie zalicza się do najbiedniejszych województw w Polsce (i w Unii Europejskiej).

Tabela 2 Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej - wskaźniki

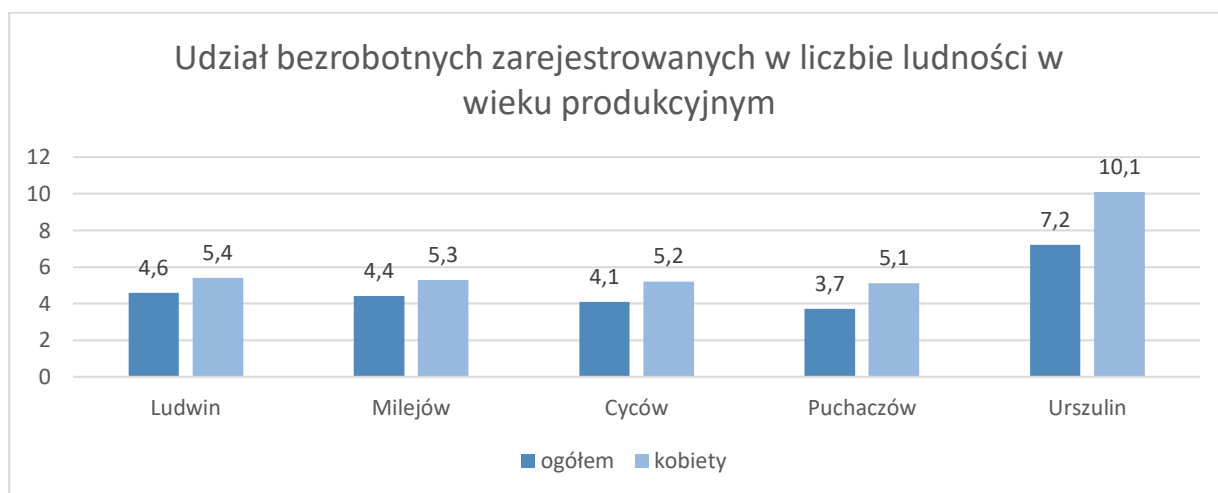
	beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 000 mszk.	gospodarstwa domowe korzystające z pomocy środowiskowej	gospodarstwa domowe korzystające z pomocy środowiskowej poniżej progu dochodowego	udział rodzin poniżej progu dochodowego w grupie rodzin wspieranych w ramach pomocy środowiskowej
Ludwin	744	158	88	55,70%
Milejów	591	221	158	71,49%
Cyców	494	152	112	73,68%

Puchaczów	345	93	42	45,16%
Urszulin	229	56	39	69,64%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego.

Analizując bezrobocie wśród ludności w wieku produkcyjnym należy stwierdzić, że gminy powiatu łączyńskiego zajmują dalekie miejsce w rankingach od 135 (gmina Ludwin) do 176 (gmina Puchaczów) – niestety gmina Urszulin wysuwa się daleko na prowadzenie zajmując aż 53 miejsce w rankingu wszystkich gmin województwa lubelskiego. Uzupełnieniem analizy jest dosyć dobra sytuacja na rynku pracy – poza zatrudnieniem w rolnictwie i usługach (w tym turystycznych) największym pracodawcą jest przedsiębiorstwo Lubelski Węgiel Bogdanka S.A. – należy jednak zwrócić uwagę na zatrudnienie w zakładzie głównie mężczyzn. Oznacza to, że stosunkowo duże bezrobocie wśród kobiet może wynikać bądź z małej podaży etatów dla kobiet lub problemami w zapewnieniu opieki dla osób zależnych (dzieci i osób starszych wymagających opieki). Aby przełamać ten trend gminy zgłaszają zapotrzebowanie zarówno na tworzenie nowych form opieki nad dziećmi do lat 6 jak też opieki środowiskowej lub całodobowej dla seniorów i zależnych osób niepełnosprawnych.

Wykres 1 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w gminach Zielonego Zagłębia.

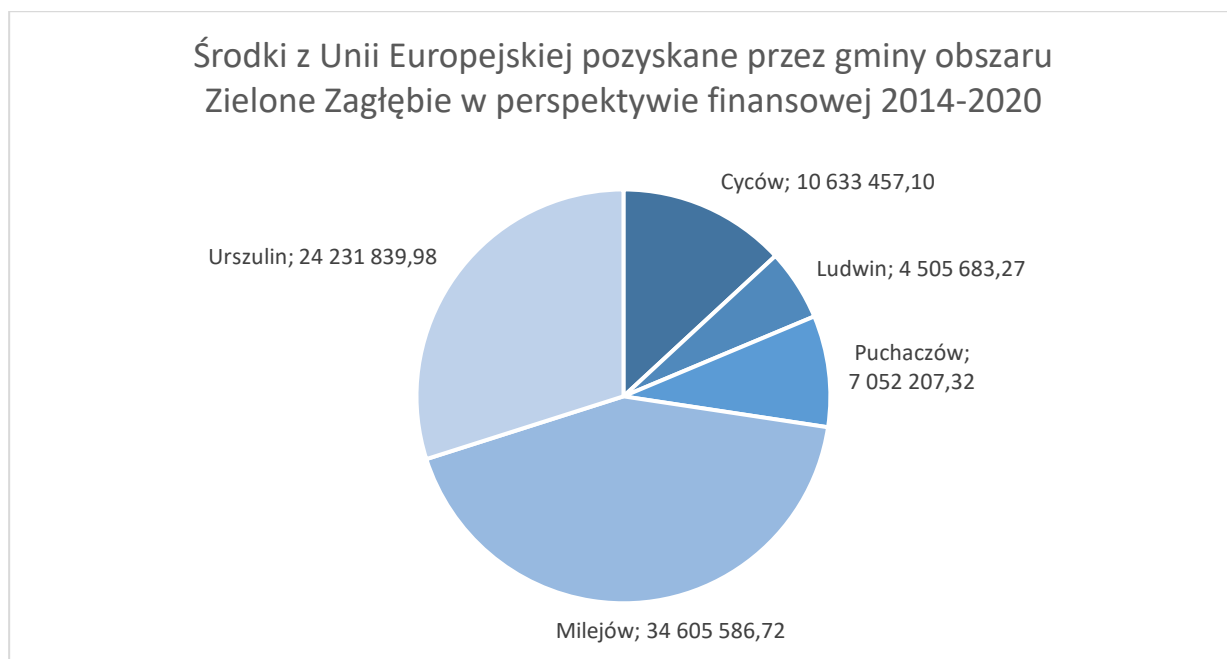

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego

Zdolność instytucjonalna gmin do pozyskiwania środków zewnętrznych oraz współpracy w realizacji wspólnych projektów

Jak wynika z analizy projektów dofinansowanych z programów operacyjnych poziomu krajowego i regionalnego, gminy nie miały problemów z pozyskaniem dofinansowania. Najwięcej projektów pozyskano z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 na odnawialne źródła energii, termomodernizację budynków użyteczności publicznej, ochronę środowiska, gospodarkę wodno-ściekową czy rewitalizację obszarów wiejskich poprzez inwestycje w infrastrukturę społeczną. W ramach krajowych programów operacyjnych zrealizowano projekt *Budowa kanalizacji ścieków w aglomeracji Milejów wraz z poprawą efektywności energetycznej na obiekcie oczyszczalni ścieków poprzez zastosowanie energooszczędnych źródeł oświetlenia oraz urządzeń OZE do produkcji CWU* (aglomeracja Milejów POIS 2014-2020).

Wykres 2 Środki z Unii Europejskiej pozyskane przez samorzędy gmin współpracujących w ramach obszaru Zielone Zagłębie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych SIMIK, funduszeuropejskie.gov.pl

4. Analiza SWOT

Jednym z narzędzi stosowanych do przeprowadzenia analizy strategicznej jest analiza SWOT – zestawienie silnych i słabych stron (odpowiednio: strengths oraz weaknesses) oraz określenie szans i zagrożeń rozwojowych (opportunities oraz threats). Metoda ta umożliwia zebranie oraz usystematyzowanie informacji o wewnętrznym potencjale obszaru Zielonego Zagłębia, jak również dostrzeganych barierach, zwracając jednocześnie uwagę na pojawiające się w otoczeniu szanse oraz zagrożenia mające wpływ na jego działalność oraz rozwój.

Silne strony	Słabości
• Wzrasta liczba mieszkańców • Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym utrzymuje się, odnotowano dodatni przyrost naturalny • Dobra dostępność do infrastruktury społecznej (oświata, ochrona zdrowia, kultura) • Duży odsetek aktywnych organizacji pozarządowych, fundacji, kół gospodyń wiejskich • Wzrost liczby aktywnych przedsiębiorstw • Wysoki odsetek pracujących mężczyzn – kopalnia Bogdanka i przedsiębiorstwa z nią współpracujące jako najwięksi lokalni pracodawcy • Prawie 70% powierzchni stanowią użytki rolne • Bogata oferta turystyczna (baza noclegowa, obiekty zabytkowe i zasoby kulturowe, zasoby przyrodnicze) • Liczne jeziora i ciekі wodne (prawie 3% powierzchni) • Liczne inwestycje w OZE • 20% powierzchni stanowią lasy	• Wzrasta liczba osób w wieku poprodukcyjnym – społeczeństwo starzeje się • Wzrost zachorowań na choroby cywilizacyjne • Dostępność substancji i urządzeń uzależniających • Dziedziczenie ubóstwa i dysfunkcji społecznych • Niedostateczny dostęp do usług wspierających seniorów, osoby niepełnosprawne, osoby zagrożone wykluczeniem • Niedostateczny dostęp do infrastruktury sportu, rekreacji, wypoczynku • W strukturze przedsiębiorstw dominują samozatrudnieni (niska konkurencyjność na rynku regionalnym) • Niska koncentracja na gałęziach rozwojowych, strategicznych dla obszaru, innowacyjnych • Negatywny wpływ wydobycia węgla na rzeźbę terenu (hałdy, depresje, obszary zalewowe) • Niski poziom skanalizowania gospodarstw domowych, nieszczelność szamb, duży odsetek odpadów zmieszanych w odpadach ogółem
Szanse rozwojowe	Zagrożenia i ryzyka
• Aktywizacja ruchowa, społeczna, kulturalna osób zagrożonych wykluczeniem, w tym seniorów i osoby niepełnosprawne, • Tworzenie warunków rozwoju systemu samopomocy i wsparcia • Wykorzystanie pogórnich zmian powierzchni na tereny rekreacyjne (zbiorniki wodne, wyciągi narciarskie) • Zacieśnienie współpracy gmin z trzecim sektorem, rozwój systemu dotacji na zadania gminne realizowane przez organizacje pozarządowe na rzecz lokalnego rozwoju i społeczeństwa obywatelskiego • Rozwój przedsiębiorczości związanej z turystyką i obsługą ruchu turystycznego • Sieciowanie przedsiębiorstw w klastry i siatki powiązań (powiązanie dostawców, odbiorców, przetwórców)	• Przewaga konkurencji nad współpracą władz gmin wchodzących w skład porozumienia ponadlokalnego • Nierównomierne wsparcie wszystkich grup społecznych – zachwianie wsparcia pomiędzy młodzieżą a seniorami • Pogłębiające się ubóstwo osób wykluczonych • Niewykorzystanie potencjałów rozwojowych – zasobów przyrodniczych, społecznych, kulturowych • Brak specjalizacji rozwojowej obniży konkurencyjność obszaru jako miejsca do życia, pracy, wypoczynku, co wpłynie na stagnację rozwoju oraz spadek dochodów własnych samorządów oraz wzrost kosztów na pomoc społeczną • Deficyty kadr związane z niedostosowaniem kierunków kształcenia do potrzeb lokalnych

• Rozwój systemu edukacji w dziedzinach strategicznych dla obszaru, w tym system praktyk, staży uczniowskich • Dalsze inwestycje w OZE, selektywną zbiórkę odpadów, recykling oraz przeciwdziałanie niskiej emisji • Promocja marki Zielone Zagłębie - efekt synergii działań gmin współpracujących • Wykorzystanie szans dotacji z Funduszu Sprawiedliwej Transformacji oraz 5 Celu Polityki Funduszy Unijnych na współpracę ponadlokalną	• Deficyty współpracy z największymi pracodawcami, szczególnie z Lubelskim Węglem Bogdanką S.A. • Dalsza niekontrolowana degradacja środowiska naturalnego
---	---

5. Wizja, cel strategiczny i cele operacyjne

Wizja, cel strategiczny oraz cele operacyjne są wynikiem prac diagnostycznych, warsztatów przeprowadzonych we wszystkich gminach leżących na terenie Obszaru Funkcjonalnego Zielone Zagłębie, w których brali udział przedstawiciele różnych sektorów oraz osoby zaangażowane i zainteresowane działaniami rozwojowymi, a także wizji rozwoju wypracowanej wspólnie z władzami poszczególnych jednostek.

Na podstawie analizy danych statystycznych oraz danych otrzymanych od pięciu urzędów gmin eksperci opracowali diagnozę stanu obecnego. Wnioski z analizy posłużyły do identyfikacji mocnych i słabych stron oraz czynników sukcesu i ewentualnej porażki realizacji strategii. Zidentyfikowane problemy, szanse i zagrożenia po uwzględnieniu potencjału obszaru doprowadziły ekspertów do sformułowania wizji.

Mając na uwadze dobór wizji odpowiadającej diagnozie oraz przyszłe działania marketingowe wyróżniające współpracę ponadlokalną na tle innych takich inicjatyw w województwie, wstępnie wyrażono aprobatę dla pomysłu nazwanie obszaru Zielonym Zagłębiem. Nazwa „zagłębie” kojarzy się z obszarem wydobywania węgla, natomiast przymiotnik „zielone” wskazuje na niewątpliwy potencjał obszaru, możliwy do wykorzystania w celu rekreacji, wypoczynku, dbałości o środowisko naturalne, ale także rozwój usług okołoturystycznych, rekreacyjnych, kulturalnych czy sportowych. Zestawienie „zielone zagłębie” kojarzy się niewątpliwie z oksymoronem, rolą współpracujących jednostek samorządu terytorialnego, jest jednak realizacja takiej polityki rozwoju aby górniczy obszar funkcjonalny nie kojarzył się z zanieczyszczeniem środowiska i negatywnymi aspektami przemysłu węglowego, a wręcz przeciwnie. Gminy wspólnie dążą do tego aby „zielono-niebieski” potencjał obszaru, tj. okolice wielu cieków wodnych, jezior, terenów zielonych, obszarów chronionych, użytków rolnych był wykorzystany do rozwoju rolnictwa, usług turystycznych i rekreacji z uwzględnieniem zachowania walorów środowiska przyrodniczego.

WIZJA ROZWOJU

Wizja rozwoju ponadlokalnego obszaru współpracy gmin, którą nazywamy Zielonym Zagłębiem opiera się na trzech filarach (trzech „Z” rozumianych jako docelowy etap realizacji strategii „od A do Z” tj. zdrowym społeczeństwie, zyskownych przedsięwzięciach i zerowym zanieczyszczeniu).

W odpowiedzi na sformułowaną wizję, zaproponowano 3 cele rozwojowe oraz realizujące te cele kierunki działań:

Innowacyjny rozwój gospodarki oparty na systemie edukacji, lokalnym potencjale przyrodniczym i sieciach powiązań

- ✓ Rewaloryzacja – zagospodarowanie przestrzeni na cele rekreacyjno-turystyczne, w tym zagospodarowanie terenów rekreacyjnych (zbiorników wodnych z otoczeniem, hałd pogórnich, ścieżek przyrodniczych, tras pieszo-rowerowych, pól golfowych, parków linowych, pól golfowych, terenów tras dla quadów itp.),
- ✓ Wzbogacenie oferty turystycznej poprzez wyeksponowanie w ofercie walorów przyrodniczych, kulturowych (zabytki oraz wydarzenia kulturalne) oraz rekreacyjnych wraz z towarzyszącymi inwestycjami w tym zakresie [np. renowacja zabytków, tworzenie ścieżek dydaktycznych na obszarach chronionych, rozbudowa infrastruktury kultury, itp.],
- ✓ Wyznaczenie i uzbrojenie terenów inwestycyjnych pod przemysły strategiczne, w tym okołoturystyczny i usług sportowo-rekreacyjnych
- ✓ Współpraca z jednostkami badawczo-rozwojowymi – utworzenie instytucji otoczenia biznesu, w tym inkubatora zielonych miejsc pracy,
- ✓ Stworzenie warunków opieki nad dziećmi osób powracających na rynek pracy (punkty przedszkolne, kluby dziecięce, przedszkola)
- ✓ Realizacja dodatkowych zajęć edukacyjnych, system praktyk w przedsiębiorstwach strategicznych sektorów
- ✓ Pozyskiwanie dotacji na rozwój działalności gospodarczej w strategicznych sektorach,
- ✓ Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, w tym specjalizacja upraw ekologicznych, ziół, warzyw i owoców,

Przeciwdziałanie wykluczeniu i profilaktyka, wsparcie grup defaworyzowanych

- ✓ Realizacja programów profilaktycznych w Zakładach Opieki Zdrowotnej (ZOZ), modernizacja budynków zakładów opieki zdrowotnej,
- ✓ Tworzenie systemów wsparcia i samopomocy,
- ✓ Współpraca z instytucjami rynku pracy oraz przedsiębiorstwami mająca na celu aktywizację grup zagrożonych wykluczeniem,
- ✓ Współpraca międzysektorowa mająca na celu wzrost standardu świadczenia usług społecznych,
- ✓ Tworzenie rodzinnych domów opieki dla dzieci (piecza zastępcza, kluby dziecięce), seniorów i osób niepełnosprawnych [w tym spółdzielnie socjalne, warsztaty terapii zajęciowej],
- ✓ Tworzenie infrastruktury wsparcia zdrowotnego - poradni psychologicznych, uzdrowisk, stref fitness i SPA,
- ✓ Realizacja działań aktywizujących grupy defaworyzowane.

Ochrona walorów środowiska i działania mitygacyjne (zapobiegawcze)

- ✓ Dalsza rozbudowa sieci wodno-kanalizacyjnej, modernizacja stacji uzdatniania wody i istniejących sieci,
- ✓ Zagospodarowanie zdegradowanych przestrzeni na cele turystyki, rekreacji i wypoczynku oraz rozwoju przedsiębiorczości usługowej,
- ✓ Modernizacja źródeł ciepła na mniej emisyjne, termomodernizacje obiektów użyteczności publicznej, inwestycje w odnawialne źródła energii,
- ✓ Tworzenie oczek wodnych i ogrodów deszczowych na terenach przy budynkach użyteczności publicznych, pogłębienie rowów przydrożnych i przepustów, zakup urządzeń ratowniczych i prewencyjnych,
- ✓ Edukacja ekologiczna,
- ✓ Inwestycje w alternatywne źródła energii (panele fotowoltaiczne i pompy ciepła) oraz przydomowe oczyszczalnie ścieków,
- ✓ Inwestycje w farmy fotowoltaiczne,
- ✓ Termomodernizacje budynków,
- ✓ Recycling i segregacja odpadów.

5. Działania podejmowane dla osiągnięcia celów strategicznych oraz wskaźniki ich osiągnięcia

Kluczowe przedsięwzięcia obszaru funkcjonalnego Zielone Zagłębie

Projekty	Wskaźniki stan na rok 2030
Cel 1: Innowacyjny rozwój gospodarki oparty na systemie edukacji, lokalnym potencjale przyrodniczym i sieciach powiązań	
Rekultywacja zdegradowanych terenów pogórnich na obszar turystyczno-rekreacyjny wraz z infrastrukturą towarzyszącą Zakres projektu: zagospodarowanie terenów pogórnich na miejsca aktywności turystyczno-rekreacyjno-zdrowotnej lokalnej społeczności obszaru funkcjonalnego gmin Puchaczów, Ludwin i Cyców, mieszkańców miasta Łęczna oraz turystów odwiedzających Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie poprzez utworzenie zintegrowanej infrastruktury turystyczno-rekreacyjno-zdrowotnej, w tym zbiorników wodnych i hałd pogórnich wraz z zagospodarowaniem okolicznego terenu: 1) zbiornika wodnego na terenie gmin Puchaczów (pełniącego również funkcje ochrony przeciwpowodziowej) o powierzchni ok. 300 ha 2) zbiornika wodnego Stawek na terenie gminy Cyców, 3) zbiornika wodnego „Cyców” na terenie gminy Cyców, wraz z zagospodarowaniem terenów w obrębie wspomnianych	Powierzchnia wspieranych rekultywowanych gruntów – 2400 ha Tereny rekultywowane wykorzystywane jako tereny zielone, pod budowę mieszkań socjalnych lub pod działalność gospodarczą lub społeczną – 2400 ha

zbiorników wodnych na cele rekreacyjne, społeczne i rozwoju przedsiębiorczości 4) zagospodarowanie zbiornika Szczecin na terenie gmin Ludwin i Puchaczów, 5) zagospodarowanie zbiornika Kobyłki (Gmina Ludwin), 6) zagospodarowanie hałdy ziemi po wykopaliskowej w miejscowości Bogdanka na wyciąg narciarski i trasy spacerowe. Kolejnym elementem projektu będzie stworzenie jednostki budżetowej (zakładu komunalnego związku gmin) Centrum Rehabilitacji Leczniczej - miejsca dla osób, które wymagają pomocy w podratowaniu zdrowia. Wyposażony będzie w nowoczesny sprzętem z zakresu fizjoterapii. Centrum oferować będzie szeroką gamę zabiegów terapeutycznych zabiegi fizykalne (laseroterapia, magnetoterapia, prądy terapeutyczne, ultradźwięki, elektroterapia, promieniowanie i inne, masaże lecznicze klasyczne, limfatyczne, wirowe), kinezyterapia i inne. Planuje się otwarcie sanatorium, tężni oraz wykorzystanie wód fluorkowych w medycynie i branży kosmetycznej	
Pozyskiwanie nowych technologii poprzez współpracę z uczelniami lubelskimi. Zakres projektu: - przeznaczenie przez gminy terenu i środków finansowych na utworzenie inkubatora przedsiębiorczości, - zlecenie uczelniom wyższym badań innowacyjnych w zakresie wykorzystania wód fluorkowych, czy wykorzystywaniu odnawialnych źródeł energii (słońce, geotermia) oraz przetwórstwie odpadów (w tym odpadów z paneli fotowoltaicznych, akumulatorów itp.) - wsparcie start-upów w inkubatorze (usługi doradcze, księgowe, preferencyjne warunki najmu lokali).	Wytworzona zdolność inkubacji przedsiębiorstw – 50 MŚP korzystające z usług inkubatora przedsiębiorczości jeden rok po jego utworzeniu
Utworzenie strefy lub podstrefy ekonomicznej jako alternatywy górnictwa Zakres projektu: - wyznaczenie lokalizacji, - dostosowanie planów zagospodarowania przestrzennego - wykup gruntów prywatnych - uzbrojenie terenu - negocjacje ze specjalnymi strefami ekonomicznymi dotyczące włączenia terenów do SSE - prace legislacyjne (rozporządzenie Rady Ministrów) - uruchomienie SSE lub jej podstrefy (podpisanie umów z przedsiębiorcami).	Powierzchnia wspieranych zrehabilitowanych gruntów – 50 ha Miejsca pracy utworzone we wspieranych podmiotach - 500
Cel 2: Przeciwdziałanie wykluczeniu i profilaktyka, wsparcie grup defaworyzowanych	
Stworzenie sieci instytucji wsparcia grup zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym Zakres projektu: - utworzenie w każdej Gminie Klubu Seniora i punktu opieki domowej dla Seniorów - organizacja imprez kulturalno-oświatowych i rekreacyjnych	Liczba utworzonych Klubów Seniora – 5 Liczba odbiorców usług społecznych – 80 osób (minimum)

- wsparcie tworzenia ośrodków wsparcia dla seniorów i osób niepełnosprawnych - wsparcie tworzenia punktów rehabilitacyjno-rekreacyjnych oraz wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego wspomagającego terapię	Liczba miejsc w nowych ośrodkach wsparcia (dziennych i całodobowych) – 30 Liczba osób korzystających z form rehabilitacji - 80
Cel 3: Ochrona walorów środowiska i działania mitygacyjne (zapobiegawcze)	
Czyste Zielone Zagłębie – Racjonalna Gospodarka Odpadami Zakres projektu: Utworzenie PSZOK, biogazowni odpadów, wspólny przetarg na odbiór odpadów - budowa elektrociepłowni na biogaz rolniczy o mocy elektrycznej do 1 MW i ciepłej do 1 MW	- liczba punktów PSZOK: minimum 3 - liczba nowych biogazowni: minimum 1 Dodatkowa zdolność wytwarzania energii odnawialnej (energii ciepłej) 1 MW 1
Zielona energia w Zielonym Zagłębiu Zakres projektu: - budowa farmy fotowoltaicznej w miejscowości Zawadów (3MW), - budowa farmy fotowoltaicznej na terenach planowanej elektrowni Stara Wieś (powierzchnia ok. 40 ha) o mocy do (15MW) - budowa farmy fotowoltaicznej na terenach rekultywowanej niecki wysypiska w Starej Wsi (powierzchnia ok. 3 ha) - budowa farmy fotowoltaicznej w wybranej miejscowości gminy Cyców o mocy 3 MW - budowa 2 farm fotowoltaicznych do 1 MW w wybranych miejscowościach gmin: Puchaczów, Ludwin, - montaż instalacji do mocy 40kW na 60 budynkach użyteczności publicznej, - montaż minimum w 1300 gospodarstwach domowych (do mocy 40kW), - wykorzystanie energii geotermalnej w 10 budynkach użyteczności publicznej oraz 60 gospodarstwach domowych - montaż instalacji do ładowania samochodów elektrycznych (10 sztuk) - montaż magazynów energii (10 sztuk)	Dodatkowa zdolność wytwarzania energii odnawialnej (w tym: energii elektrycznej, energii ciepłej) 82,7 MW (w tym 1,18 MW energii ciepłej i 82,52 MW energii elektrycznej) Wytworzona energia odnawialna ogółem (w tym: energia elektryczna, energia ciepła) 66,956 MW (w tym 0,94 MW energii ciepłej i 66,016 energii elektrycznej) (80% wskaźnika dot. dodatkowej zdolności wytwarzania energii odnawialnej) Energia odnawialna: zdolność wytwórcza przyłączona do sieci (operacyjna) 82,52 MW

Projekty uzupełniające wg celów operacyjnych

Cel 1: Innowacyjny rozwój gospodarki oparty na systemie edukacji, lokalnym potencjale przyrodniczym i sieciach powiązań	
Projekty samorządowe/publiczne	Projekty prywatne
- Stworzenie warunków opieki nad dziećmi osób powracających na rynek pracy (punkty przedszkolne, kluby dziecięce, przedszkola) - Realizacja dodatkowych zajęć edukacyjnych, system praktyk w przedsiębiorstwach strategicznych sektorów	- Pozyskiwanie dotacji na rozwój działalności gospodarczej w strategicznych sektorach, - Współpraca z jednostkami badawczo-rozwojowymi, - Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, w tym specjalizacja

- Wyznaczenie i uzbrojenie terenów inwestycyjnych pod przemysł strategiczny, w tym okołoturystyczny i usług sportowo-rekreacyjnych - Zagospodarowanie terenów rekreacyjnych innych niż wskazanych w projekcie kluczowym (zbiorników wodnych z otoczeniem, hałd pogórnictwa, ścieżek przyrodniczych, tras pieszo-rowerowych, parków linowych, pól golfowych, terenów tras dla quadów itp.)	upraw ekologicznych, ziół, warzyw i owoców,
Cel 2: Przeciwdziałanie wykluczeniu i profilaktyka, wsparcie grup defaworyzowanych	
Projekty samorządowe/publiczne	Projekty prywatne
- Realizacja programów profilaktycznych w ośrodkach zdrowia - Tworzenie systemów wsparcia i samopomocy - Współpraca z instytucjami rynku pracy oraz przedsiębiorstwami mająca na celu aktywizację grup zagrożonych wykluczeniem - Współpraca międzysektorowa mająca na celu wzrost standardu świadczenia usług społecznych - Wyznaczenie i utworzenie tras pieszo-rowerowych (z potrzebną infrastrukturą parkingów, wypożyczalni rowerów, miejscami piknikowymi, postojowymi bezpiecznymi przejściami itp.) w celu zapewnienia miejsc do aktywnej rekreacji i wypoczynku.	- Tworzenie rodzinnych domów opieki dla dzieci (piecza zastępcza, kluby dziecięce), seniorów i osób niepełnosprawnych [w tym spółdzielnie socjalne, warsztaty terapii zajęciowej], - Tworzenie infrastruktury wsparcia zdrowotnego - poradni psychologicznych, uzdrowisk, stref fitness i SPA - Realizacja działań aktywizujących grupy defaworyzowane
Cel 3: Ochrona walorów środowiska i działania mitygujące (zapobiegawcze)	
Projekty samorządowe/publiczne	Projekty prywatne
- Dalsza rozbudowa sieci wodno-kanalizacyjnej, modernizacja stacji uzdatniania wody i istniejących sieci, - Zagospodarowanie zdegradowanych przestrzeni na cele turystyki, rekreacji i wypoczynku oraz rozwoju przedsiębiorczości usługowej - Modernizacja źródeł ciepła na mniej emisyjne, termomodernizacje obiektów użyteczności publicznej, inwestycje w odnawialne źródła energii - Tworzenie oczek wodnych i ogrodów deszczowych na terenach przy budynkach użyteczności publicznych, pogłębienie rowów i przepustów, zakup urządzeń ratowniczych i prewencyjnych, - Edukacja ekologiczna	- Inwestycje w alternatywne źródła energii (panele fotowoltaiczne i pompy ciepła) oraz przydomowe oczyszczalnie ścieków - Inwestycje w farmy fotowoltaiczne - Termomodernizacje budynków - Recycling i segregacja odpadów

6. Spójność z celami polityki regionalnej Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030

Zgodnie ze Strategią Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030, przyjętą przez Sejmik Województwa Lubelskiego Uchwałą nr/XXIV/406/2021 z dnia 29 marca 2021 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku realizacja projektów wdrożeniowych przyczyni się do realizacji m.in.:

Celu 2 – Wzmocnienie powiązań i układów funkcjonalnych (poprzez współpracę i wspólne inwestycje gmin górniczych: Puchaczów, Cyców, Ludwin, Milejów i Urszulin), w tym poprzez: zrównoważony rozwój infrastruktury technicznej (cel 2.1), wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich (cel 2.3), ochronę walorów środowiska (cel 2.4)

Celu 3 – Innowacyjny rozwój gospodarki oparty o zasoby i potencjał regionu.

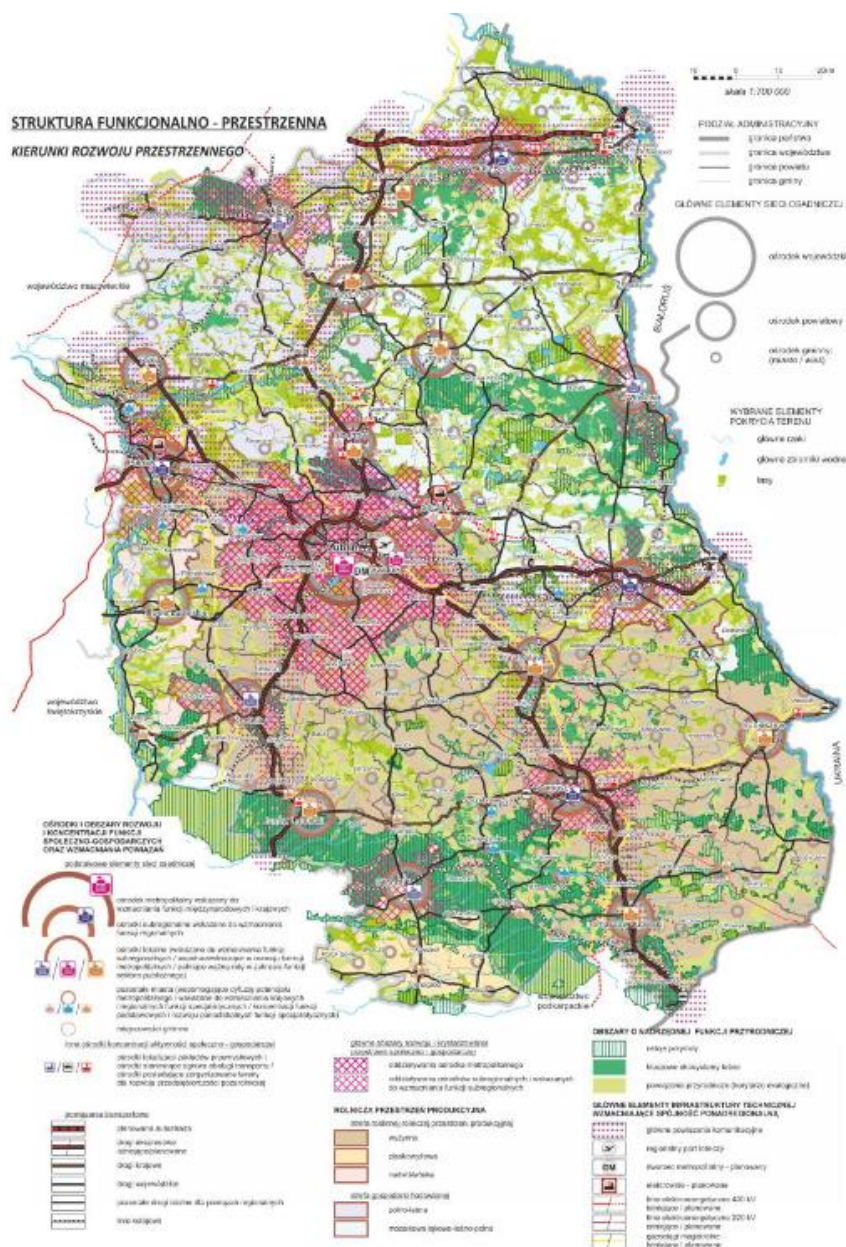
Wśród potencjałów regionu zidentyfikowano: cenne zasoby przyrody nieożywionej (naturalna i pokopalniana rzeźba terenu umożliwiająca powstanie nowych zbiorników wodnych); potencjał przedsiębiorstw, które przy odpowiednim wsparciu mogą rozwinąć się lub rozszerzyć/przekwalifikować wachlarz usług czy produkcji w kierunkach prozdrowotnych, oraz w usługach branż sportowo-turystyczno-rekreacyjnych. w końcu zagospodarowanie terenów pogórnich dodatkowo wpłynie na przyrodę regionu oraz rozwój usług turystycznych, rekreacyjnych, prospołecznych i prozdrowotnych.

Wśród potencjałów regionu zidentyfikowano także znaczące nasłonecznienie (liczba dni słonecznych na terenie województwa lubelskiego jest jedną z największych w Polsce); potencjał jednostek naukowo-badawczych (w tym historia współpracy z przedsiębiorstwami okołogórnictwem w technologiach prośrodowiskowych), potencjał przedsiębiorstw, które przy odpowiednim wsparciu mogą rozwinąć się lub rozszerzyć/przekwalifikować wachlarz usług czy produkcji w kierunkach prośrodowiskowych.

7. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru ponadlokalnego oraz ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminach

Ze względu na charakter procesów kształtujących elementy struktury funkcjonalno-przestrzennej, uznana została zasada zrównoważonego rozwoju, a także względy ekonomiczne koncentracji funkcjonalnej, model struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa lubelskiego zaprezentowany w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku przyjmuje się jako trwałą podstawę wytyczania kierunków rozwoju społeczno-gospodarczego Obszaru Zielone Zagłębie.

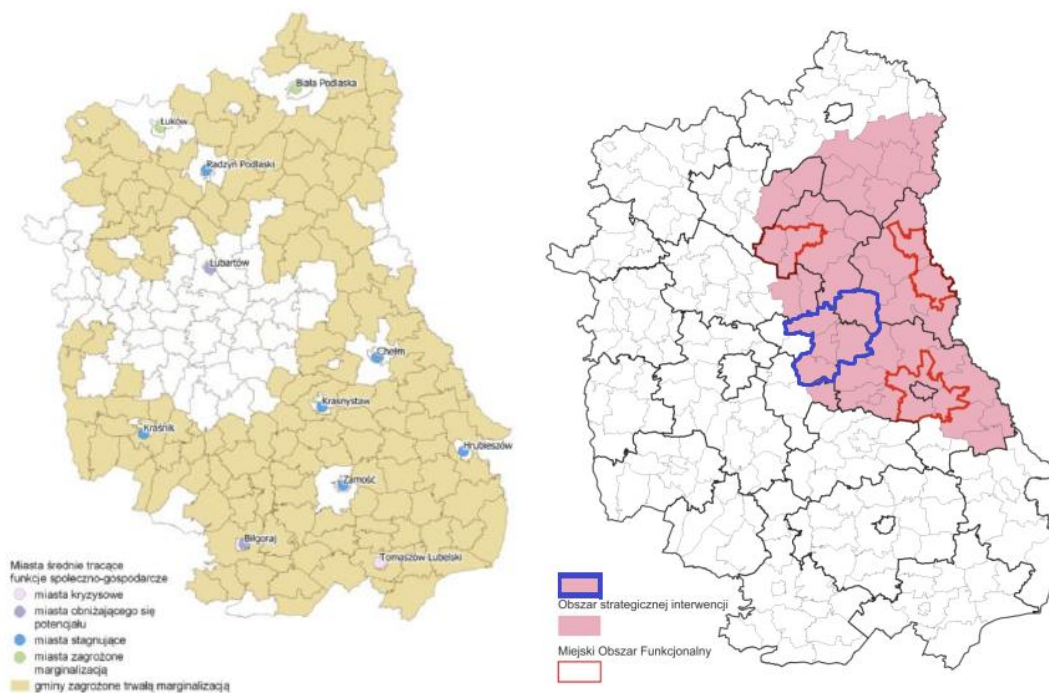
Mapa 2 Struktura funkcjonalno-przestrzenna województwa lubelskiego

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku, s. 70

W nawiązaniu do kierunków zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego, obszar współpracy ponadlokalnej obejmujący gminy Puchaczów, Cyców, Milejów, Ludwin i Urszulin w całości należy do obszaru funkcjonalnego Polesie. Żadna z gmin nie została wskazana jako gmina zagrożona marginalizacją.

Mapa 3 Położenie gmin Zielonego Zagłębia względem wyznaczonych w Strategii Rozwoju Województwa obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją i OSI Polesie

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku, Lublin marzec 2021

Struktura przestrzenna obszaru funkcjonalnego to system powiązanych ze sobą elementów zagospodarowania pełniących określone funkcje, które łącznie tworzą całość funkcjonalno-przestrzenną. Do podstawowych elementów struktury danego obszaru można zaliczyć zarówno elementy infrastruktury transportowej i technicznej, jak i tereny różniące się między sobą przeznaczeniem i użytkowaniem terenu oraz funkcją jaką pełnią w systemie struktur i powiązań. Elementami tej struktury mogą być zarówno poszczególne części tego obszaru, które tworzą złożone systemy (np. ośrodki osadnicze, węzły ekologiczne, tereny produkcji rolniczej), jak i sieci infrastrukturalne, które umożliwiają kontakty pomiędzy poszczególnymi owymi częściami. Struktura funkcjonalno-przestrzenna jest zatem systemem powiązanych ze sobą różnych elementów zagospodarowania, które w konsekwencji tworzą uzupełniający się wzajemnie organizm.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru Zielonego Zagłębia uwzględnia zasadę ciągłości realizacji polityk społeczno-gospodarczych i przestrzennych oraz stan zagospodarowania, nie jest on planem zagospodarowania, a jedynie schematem obrazującym sposób funkcjonowania obszaru i przestrzenne odniesienie dla polityk rozwojowych. Na strukturę funkcjonalno-przestrzenną obszaru składają się elementy, które w zależności od ich fizjonomii, budują strefy funkcjonalne będące obszarami o zbliżonych bądź powiązanych funkcjach i kierunkach rozwoju, które ukształtowały się w wyniku rozwoju obszaru i działalności człowieka. W strefach tych zakłada się zróżnicowane kierunki i działania w ramach polityk rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego. Głównymi celami kształtowanego modelu struktury są:

- zapewnienie warunków do efektywnego działania podmiotów gospodarczych, głównie przez rozbudowę systemów infrastruktury technicznej i społecznej,

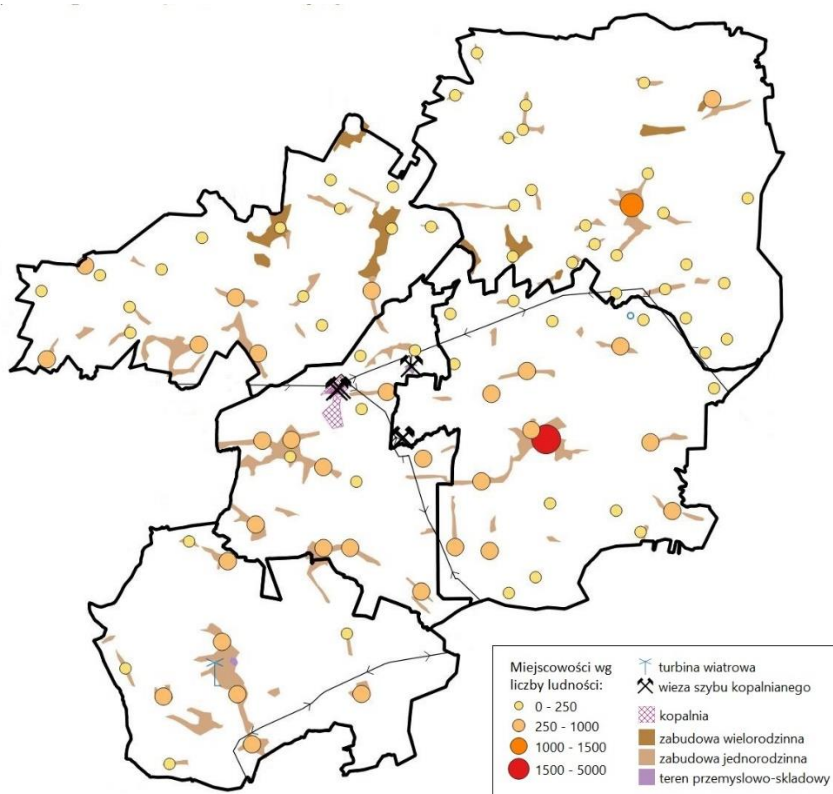
- utrzymanie prawidłowej struktury użytkowania terenów, tj. zachowanie właściwych proporcji między różnymi rodzajami tego użytkowania, zarówno w skali lokalnej, jak i ponadlokalnej,
- alokacja funkcji społeczno-gospodarczych i poszczególnych inwestycji z uwzględnieniem z jednej strony interesów podmiotów gospodarczych, a z drugiej –nadrzędnych interesów społecznych,
- kontrola wykorzystania przestrzeni pod kątem jej efektywności, przy przestrzeganiu warunków racjonalnej eksploatacji zasobów naturalnych i antropogenicznych oraz zachowania walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Realizacja powyższych celów ma stworzyć warunki do racjonalnego organizowania przestrzeni i egzekwowania ładu przestrzennego. Mają również wyeliminować lub minimalizować konflikty przestrzenne powstające między funkcjami społeczno-gospodarczymi i poszczególnymi podmiotami gospodarczymi na tle wykorzystywania ograniczonej przestrzeni i jej zasobów.

W strukturze funkcjonalno-przestrzennej obszaru Zielonego Zagłębia wyróżnia się:

- elementy i strefy wzmacniania i rozwoju funkcji społeczno-gospodarczych, tereny koncentracji aktywności społeczno-gospodarczej związane z podstawowymi elementami sieci osadniczej, w których zlokalizowane są przedsiębiorstwa, stanowiącymi ogniwa obsługi transportu lub posiadającymi zorganizowane tereny dla rozwoju przedsiębiorczości pozarolniczej, w tym:
 - tereny kopalni węgla kamiennego Lubelski Węgiel Bogdanka
 - miejscowości gminne –lokalne ośrodki obsługi wskazane do koncentracji urbanizacji (w tym rozwoju gospodarczego) w zorganizowanych układach przestrzennych,
 - pozostałe miejscowości –sołectwa jako elementarne ośrodki obsługi,
 - tereny zwartej zabudowy mieszkaniowej –obszary kontynuacji i uzupełniania zabudowy,
 - strefy gospodarcze oraz strefy przedsiębiorczości –tereny rozwoju przedsiębiorczości i koncentracji zainwestowania w wyznaczonych strefach aktywności gospodarczej,

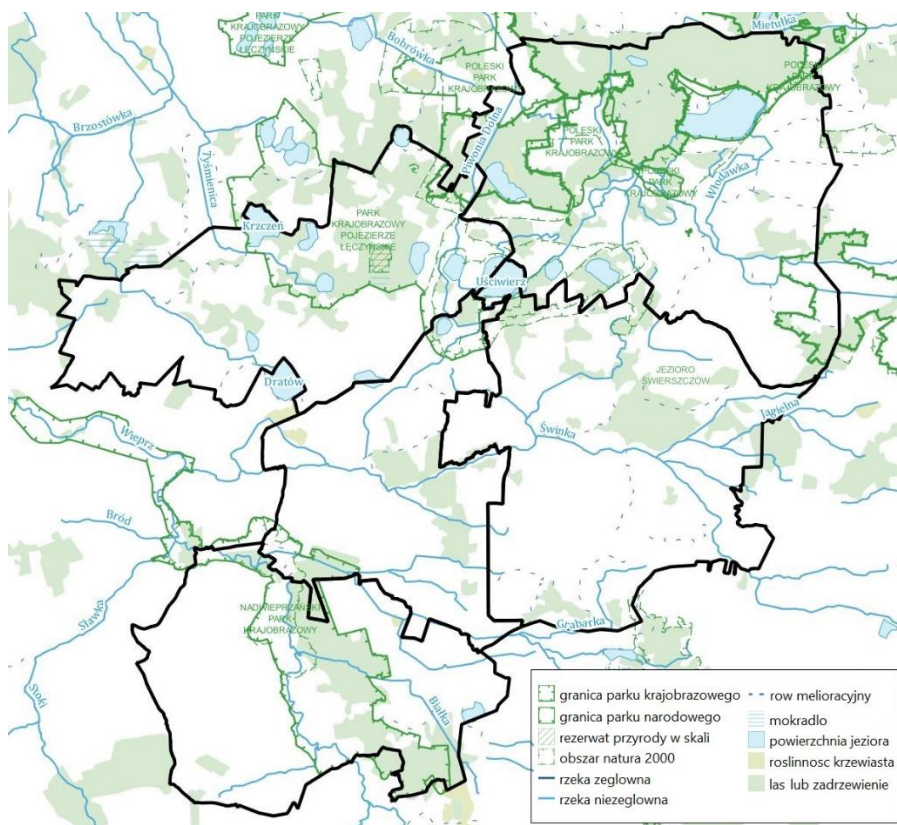
Mapa 4: Elementy i strefy wzmacniania i rozwoju funkcji społeczno-gospodarczych

Źródło: opracowanie własne

- elementy i strefy o wiodącej funkcji przyrodniczej i ochronnej, w obszarze których obowiązuje podporządkowanie wszelkiej działalności utrzymaniu wartości przyrodniczych obszaru oraz ciągłości powiązań ekologicznych, w tym:
 - korytarze ekologiczne zapewniające łączność pomiędzy węzłami układu naturalnego
 - węzły ekologiczne stanowiące obszary węzłowe regionalnej i lokalnej sieci ekologicznej –miejsca o warunkach naturalnych, sprzyjających egzystencji gatunków rzadkich lub zagrożonych wyginięciem, – ekosystemy leśne cechujące się dużym stopniem naturalności,
 - rzeki i zbiorniki stanowiące uzupełnienie sieci korytarzy ekologicznych,

Mapa 5: Elementy i strefy o wiodącej funkcji przyrodniczej i ochronnej

Źródło: opracowanie własne

- elementy infrastruktury kształtujące sieć powiązań wewnętrznych i zewnętrznych, w odniesieniu do których zakłada się ich rozwój, przede wszystkim infrastruktury transportowej zapewniającej sprawność powiązań komunikacyjnych, minimalizującej zagrożenia bezpieczeństwa publicznego oraz kolizje z elementami regionalnej sieci ekologicznej, w tym:
 - drogi krajowe i wojewódzkie oraz linie kolejowe –realizujące zewnętrzne powiązania transportowe obszaru i stanowiące główny szkielet sieci transportowej,
 - drogi powiatowe i gminne –realizujące wewnętrzne powiązania transportowe, uzupełniające sieć dróg krajowych i wojewódzkich, w odniesieniu do których zakłada się ich dalszy rozwój w wymiarze jakościowym i ilościowym,
 - system elektroenergetyczny –linie elektroenergetyczne NN i WN oraz stacje transformatorowe / GPZ, decydujących o bezpieczeństwie energetycznym obszaru,

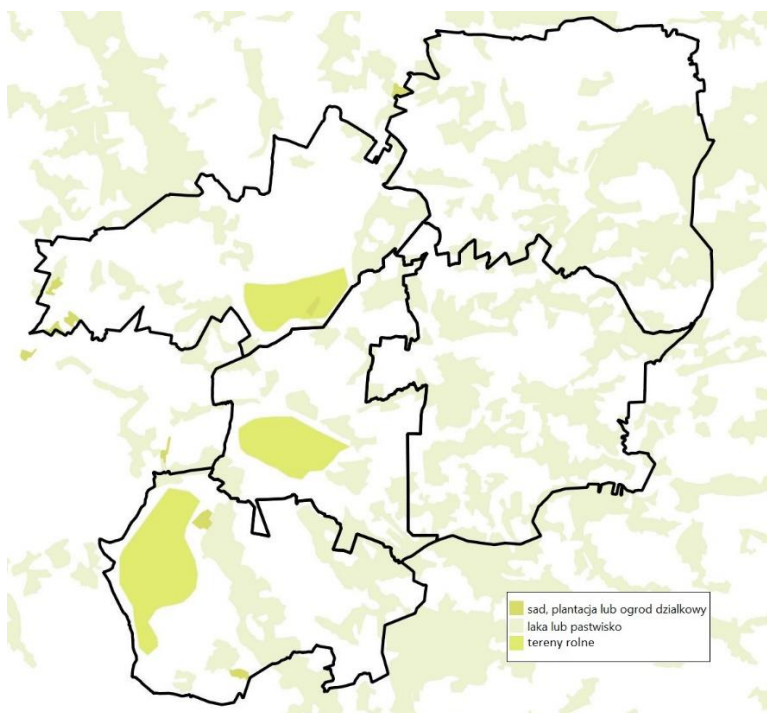
Mapa 6: Elementy kształtujące sieć transportową.

Źródło: opracowanie własne

▪strefę rolniczej przestrzeni produkcyjnej, która ze względu na mało korzystne warunki przyrodnicze dla intensywnej roślinnej produkcji rolnej predestynowana jest do rozwoju produkcji hodowlanej, dla której wskazuje się zachowanie naturalnych wartości zasobów rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz zrównoważony rozwój gospodarki rolnej i funkcji towarzyszących.

Mapa 7: Strefa rolnicza przestrzeni produkcyjnej.

Źródło: opracowanie własne

Głównym celem modelowania struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru jest określenie wzajemnych relacji pomiędzy poszczególnymi elementami tej struktury i między tymi elementami a obszarem jako całością oraz kształtowanie tych relacji w sposób zrównoważony. Właściwemu kształtowaniu i harmonizowaniu struktury zarówno w odniesieniu do relacji pomiędzy układem naturalnym i antropogenicznym, jak i w obrębie obu układów służą wytyczne dla lokalnych polityk przestrzennych, tj. przestrzenne warunki realizacji polityki rozwoju Obszaru Zielonego Zagłębia. Mając na uwadze elementy i obszary konstytuujące strukturę funkcjonalno-przestrzenną Obszaru Zielonego Zagłębia określa się poniższe ustalenia i rekomendacje do lokalnych polityk przestrzennych:

Ustalenia i rekomendacje dla lokalnych dokumentów planistycznych

Mając na uwadze elementy i obszary konstytuujące strukturę funkcjonalno-przestrzenną Obszaru Zielonego Zagłębia określa się poniższe ustalenia i rekomendacje do lokalnych polityk przestrzennych:

▪w zakresie kształtowania elementów właściwych dla wzmacniania i rozwoju funkcji społeczno-gospodarczych

1. Przestrzenie publiczne należy uwzględniać jako organiczną część ośrodków osadniczych, stanowiącą podstawowy element integrujący układy ruralistyczne i decydujące o atrakcyjności obszaru dla zamieszkania;
2. W planowaniu terenów mieszkaniowych, usługowych i innych należy zapewnić ochronę ogólnodostępnych miejsc i możliwości tworzenia nowych przestrzeni publicznych (zieleńców, parków, placów zabaw, pasaży handlowych, terenów sportowo-rekreacyjnych itp.) przy zachowaniu historycznych założeń, układów urbanistycznych i przestrzeni publicznych;
3. W procesie planowania struktur osadniczych należy uwzględniać: –porządkowanie struktur przestrzennych (ruralistycznych), możliwie z zachowaniem skali i form zabudowy charakterystycznych dla terenów wiejskich, –planowanie terenów urbanizacji warunkowanych równoczesną realizacją sieci wodociągowej i kanalizacyjnej;
4. Za główne ogniwa organizacji przestrzeni gospodarczej uznaje się wyznaczone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego tereny przeznaczone na ten cel,
5. Za podstawowe strefy rozwoju gospodarczego wskazuje się obszary atrakcyjne inwestycyjnie dla rozwoju przedsiębiorczości pozarolniczej obejmujące tereny podmiejskie i w ośrodkach gminnych na kierunkach głównych powiązań transportowych;
6. Uciążliwe lub wysokospecjalistyczne aktywności/przedsięwzięcia gospodarcze należy lokalizować w wyodrębnionych strefach umożliwiających eliminację środowiskowych kolizji funkcjonalnych oraz kształtowanie powiązań pomiędzy sferą produkcyjną a bazą badawczo-rozwojową;
7. Planowanie lokalizacji terenów aktywności gospodarczej w obszarach z istniejącym lub zaplanowanym pełnym uzbrojeniem terenów inwestycyjnych umożliwiającym osiągnięcie wysokich standardów zagospodarowania;
8. W celu podkreślenia bogactwa kultury lokalnej oraz wzbogacenia funkcjonalnego rekomenduje się jej eksponowanie w przestrzeni potencjałów kulturowych oraz wykorzystanie dla potrzeb turystyki poprzez:

–włączenie do programów rozwoju turystyki: obiektów muzealnych, dawnych budowli obronnych, dawnych zespołów rezydencjonalnych, zespołów sakralnych, zabytków techniki, budynków użyteczności publicznej,

–zagospodarowanie w formie szlaków turystycznych lub tras rowerowych historycznych szlaków handlowych, kulturowych,

–wykorzystywanie ocalałych obiektów dziedzictwa kulturowego jako wzorników w kształtowaniu lokalnej przestrzeni, a także bazy dla tworzenia instytucji kultury,

–wspieranie rozwoju sieci muzeów i skansenów;

–zabezpieczenie zaplecza infrastrukturalnego dla wsparcia twórczości ludowej, a także ośrodków rzemiosła ludowego oraz tworzenia izb regionalnych,
–objęcie ochroną wszelkich przejawów działalności kulturowej i kulturotwórczej, przetrwałych tradycji, obrzędów, stroju ludowego oraz wspieranie współczesnych form kontynuacji tradycji lokalnych,
–ochronę i eksponowanie miejsc pamięci narodowej, w tym miejsc wydarzeń i walk historycznych (m. in. Cyców);

▪w zakresie kształtowania elementów wiodącej funkcji przyrodniczej i ochronnej

1. Systemy Przyrodnicze Gmin powinny być wzajemnie spójne i uwzględniać elementy regionalnej sieci ekologicznej;
2. W kształtowaniu zagospodarowania w granicach korytarzy ekologicznych należy: –utrzymywać przestrzeń wolną od zabudowy, –zapewnić odpowiednie rozwiązania przestrzenne umożliwiające migrację zwierząt (np. mosty ekologiczne, przepusty, estakady itp.) w przypadku konieczności sytuowania nasypów ziemnych poprzecznie do osi korytarza, w tym kształtowanie naturalnych alternatywnych sposobów łączności ekologicznej (obejść ekologicznych), – kształtować pasmowe struktury przyrodnicze (łąk, zadrzewień i zakrzewień śródpolnych), – uwzględnić zwiększanie ciągłości leśnych korytarzy ekologicznych poprzez zalesienia, – odbudowę stosunków hydrologicznych;
3. Ze względu na wrażliwość, walory turystyczne środowiska i rangę ochrony ustala się kierunki turystycznego wykorzystania obszarów objętych ochroną prawną lub wskazanych do objęcia taką ochroną, tj.: –obszary rozwoju rekreacji wypoczynkowej i turystyki krajoznawczej obejmujące obszary chronionego krajobrazu z uwzględnieniem czynnej ochrony ekosystemów służącej podnoszeniu walorów turystycznych, –planowane w lokalnych dokumentach planistycznych (mpzp, suikzp) obszary chronionego krajobrazu z uwzględnieniem ograniczania działań wpływających negatywnie na przedmiot ochrony;
4. Przeznaczanie lasów na cele rekreacyjne uzależnia się od utrzymania funkcji ekologicznej (biologicznej, klimatycznej itp.) oraz drożności przestrzeni leśnej;

▪w zakresie kształtowania elementów infrastruktury technicznej

1. W celu poprawy jakości powiązań transportowych oraz poprawy sprawności i bezpieczeństwa ruchu wskazuje się wprowadzenie lub utrzymanie rezerw terenowych niezbędnych do realizacji kluczowych w tym zakresie zamierzeń inwestycyjnych, tj.: rozbudowy i poprawy parametrów technicznych dróg krajowych i wojewódzkich;
2. W celu zapewnienia dostępności do ośrodków obsługi skupiających funkcje usługowe (ośrodki gminne) oraz zwiększenia mobilności mieszkańców lokalne polityki przestrzenne powinny uwzględniać przywrócenie i usprawnienie powiązań komunikacyjnych miejscowości wiejskich z ośrodkami lokalnymi i ponadlokalnym;
3. W ramach przeciwdziałania uciążliwościom akustycznym generowanym przez ruch komunikacyjny wskazuje się nie lokalizowanie (w lokalnych dokumentach planistycznych) funkcji wrażliwych na uciążliwości hałasu na terenach położonych w bezpośrednim sąsiedztwie głównych drogowych powiązań transportowych;
4. Za kluczowe zamierzenia inwestycyjne wpływające na poprawę funkcjonowania układu podstawowych powiązań elektroenergetycznych uznaje się poprawę stabilności zaopatrzenia w energię z wykorzystaniem energii ze źródeł odnawialnych;

▪ w zakresie kształtowania terenów rolniczej przestrzeni produkcyjnej

1. W celu ochrony terenów rolnych przed degradacją oraz minimalizowania negatywnych skutków ekonomicznych związanych z rozpraszaniem zabudowy, wskazuje się:

- ograniczenie i zatrzymanie procesów urbanizacji poprzez zakaz wyznaczania nowych terenów zabudowy poza terenami istniejącego zainwestowania (dopuszcza się możliwość włączenia w granice tych terenów, nieruchomości lub ich części położonych pomiędzy zainwestowanymi nieruchomościami, stanowiącymi dopełnienie istniejących struktur zabudowy),
 - zachowanie dotychczasowego sposobu użytkowania terenów rolnych (upraw polowych, łąk i pastwisk),
 - niwelowanie potencjalnych konfliktów przestrzennych poprzez kształtowanie prawidłowych relacji pomiędzy zabudową związaną z produkcją rolną a zabudową mieszkaniową;
2. W celu ochrony walorów przestrzeni rolniczej – minimalizowanie negatywnego oddziaływania na krajobraz obiektów kubaturowych poprzez ograniczenie zajmowanej przez nie powierzchni oraz wysokości obiektów, – ochrona otwartych widokowych i szerokich panoram przed zwartymi ciągami zabudowy, –zachowanie w dotychczasowym użytkowaniu gruntów nieleśnych posiadających walory przyrodnicze (np. łąki wewnątrz i na obrzeżach kompleksów leśnych), – utrzymanie istniejących warunków gruntowo-wodnych;
 3. W ramach rozwoju gospodarki rybackiej wskazuje się utrzymanie w użytkowaniu istniejących obiektów stawowych oraz tworzenie nowych, szczególnie na terenach pogórnich, których efektem jest tworzenie niecek i zapadlisk.

8. Terytorialny wymiar wsparcia, obszary strategicznej interwencji, obszary funkcjonalne

Zróźnicowane potencjały i bariery rozwojowe gmin Obszaru Zielonego Zagłębia mają swoje odniesienia przestrzenne, a identyfikacja tych zróźnicowań ma istotne znaczenie dla prowadzenia polityki rozwoju w ujęciu terytorialnym. Pozwala to na ukierunkowanie interwencji publicznych nie tylko tematycznie, ale także w stosunku do konkretnych obszarów.

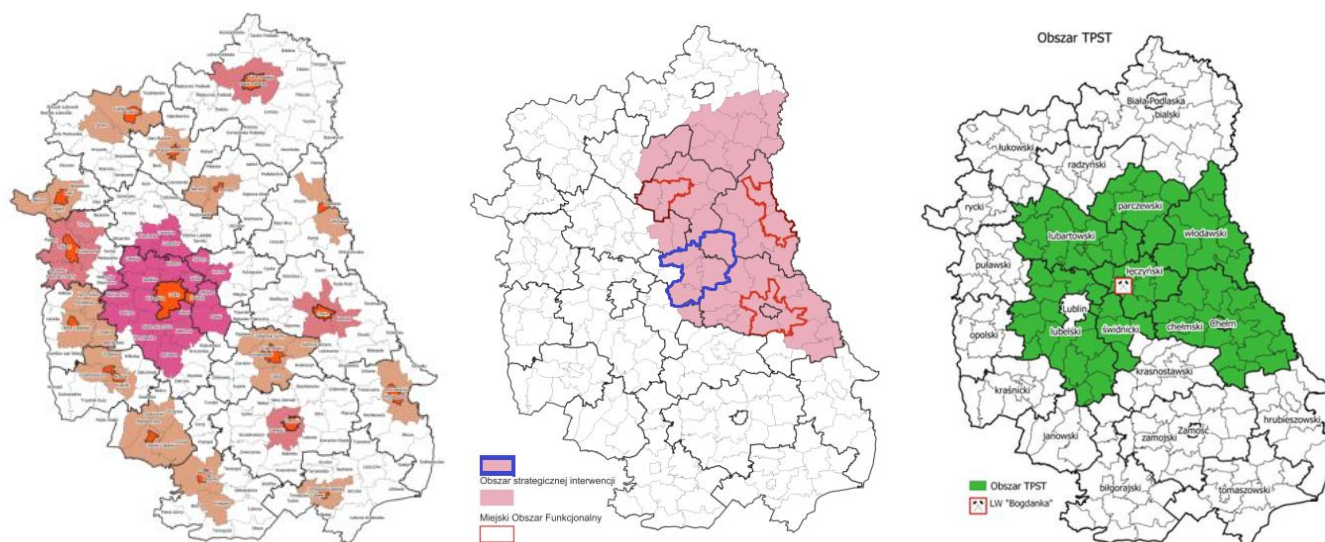
Podejście terytorialne w niniejszej strategii jest narzędziem wzmacniania procesów rozwojowych na obszarze ziemi łukowskiej, pozwalając tym samym na zwiększenie skuteczności osiągnięcia celów operacyjnych. Podstawą określenia wymiaru terytorialnego w niniejszej strategii jest nowy paradygmat polityki rozwoju, zdefiniowany w dokumentach strategicznych na poziomie krajowym, m.in. Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju i Krajowej Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030). Model ten zakłada zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego regionów oraz zapewnienie większej spójności rozwojowej Polski przez wsparcie obszarów słabszych gospodarczo -rozwój społecznie i terytorialnie zrównoważony.

Odejście od wspierania całego kraju czy regionów w jednolity sposób na rzecz większego różnicowania interwencji, w zależności od problemów i potencjałów poszczególnych obszarów, przełożyło się na wyznaczenie krajowych obszarów strategicznej interwencji (OSI) oraz na tworzenie instrumentów terytorialnych dopasowanych do ich specyficznych potrzeb rozwojowych. Terytorium Obszaru Zielonego Zagłębia objęte zostało następującymi OSI wyznaczonymi w KSRR 2030: tj. wschodnia Polska, która nadal pozostaje jednym z najbiedniejszych regionów w Unii Europejskiej.

Zgodnie z zapisami KSRR 2030: „Analiza wsparcia w województwach wschodniej Polski pokazuje wyraźne efekty rozwojowe dotychczas prowadzonych działań, m.in. wzrost gospodarczy we wszystkich regionach, wyrównywanie poziomu wyposażenia infrastrukturalnego, poprawę jakości zasobów ludzkich, wzmocnienie procesów zmian struktury gospodarczej. Inwestycje te nie doprowadziły jednak do znaczącego wzrostu poziomu inwestycji prywatnych i zahamowania odpływu osób, zwłaszcza młodszych i lepiej wykształconych. Poziom przedsiębiorczości, innowacyjności i inwestycji prywatnych w Polsce wschodniej nadal znacząco odbiega od średniej w kraju. Zróźnicowanie rozwoju jest tu szczególnie widoczne na poziomie podregionów (korzystniejsza sytuacja dotyczy terenów położonych w otoczeniu stolic pięciu województw). Działania rozwojowe podejmowane na rzecz wschodniej Polski będą obejmowały przedsięwzięcia w zakresie stałego podnoszenia atrakcyjności inwestycyjnej wschodniej Polski, wzmacniania konkurencyjności regionalnych gospodarek i długofalowego pobudzenia aktywności ekonomicznej w wymiarze ponadregionalnym, szczególnie na tych obszarach, gdzie procesy rozwojowe zachodzą wolniej. Kluczowe znaczenie będą miały szeroko zakrojone działania na rzecz rozwoju przedsiębiorczości i promocji postaw przedsiębiorczych, szczególnie wśród młodych mieszkańców województw wschodniej Polski. Z drugiej strony, ważne pozostają działania na rzecz poprawy dostępności tego obszaru, uzupełnienia brakującej infrastruktury jako bazy dla prowadzenia działalności gospodarczej i tworzenia dobrych miejsc pracy, a także poprawy stanu środowiska naturalnego, ochrony różnorodności biologicznej jako bazy dla rozwoju sektorów opartych na usługach ekosystemowych, jak również działania na rzecz poprawy jakości życia, które w dłuższej perspektywie mogą wpłynąć na zahamowanie depopulacji. Istotne znaczenie dla dalszego rozwoju wschodniej Polski będzie miało wsparcie zdolności instytucjonalnej podmiotów odpowiedzialnych za działania prorozwojowe, w tym również tworzenie zachęt i wzmacnianie procesu sieciowania i tworzenia partnerstw (porozumień) podmiotów administracji, biznesu, nauki i społeczeństwa w szczególności w ramach kluczowych branż/specjalizacji oraz dalsze wzmacnianie powiązań, sieciowanie i tworzenie obszarów do współpracy (...).”

W podejściu terytorialnym uwzględniono założenia i kierunki polityki regionalnej, określone w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 (SRWL 2030). Jak wynika z poniższych map gminy Zielonego Zagłębia nie zostały zdelimitowane jako otoczenie rdzenia miejskiego obszaru funkcjonalnego. Miasto Łęčna zostało włączone do strefy wpływu Lubelskiego Ośrodka Metropolitalnego. Natomiast ze względów przyrodniczo-krajobrazowych wszystkie gminy Obszaru Zielonego Zagłębia zostały włączone do Obszaru Strategicznej Interwencji Polesie.

Mapa 8 Miejskie obszary funkcjonalne w województwie lubelskim, OSI Polesie i obszar Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku, Lublin marzec 2021 oraz projekt Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji dla Województwa Lubelskiego, Lublin maj 2021

Zgodnie ze Strategią Rozwoju Województwa ale przede wszystkim w wyniku wypracowania wspólnej dla Obszaru Współpracy Ponadlokalnej Zielone Zagłębie wizji rozwoju, przy opracowaniu celów rozwoju uwzględniono ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w Gminach zgodnie z modelem struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa lubelskiego.

Zgodnie z zapisami Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego dla obszaru współpracy ponadlokalnej Zielone Zagłębie najważniejszymi walorami są walory przyrodnicze i kulturowe, które są podstawą rozwijania funkcji turystycznej i bazującej na turystyce i rekreacji specjalizacji przedsiębiorstw.

Nie można zapomnieć także o obszarach rolniczej przestrzeni produkcyjnej, które obejmują strefy przenikania się układu antropogenicznego i układu naturalnego. Charakteryzują się one dużym zróżnicowaniem w zakresie występującego potencjału dla produkcji roślinnej i hodowlanej. w tym kontekście wyodrębniono w Strategii Rozwoju Województwa strefę obejmującą gminy Zielonego Zagłębia, tj.: podstrefę centralną (wyżynną)-charakteryzującą się dominującym udziałem gleb wysokich klas bonitacyjnych, którą ze względu na korzystne warunki glebowo-rolnicze oraz tradycje rolnicze traktuje się jako strategiczny obszar żywicielski.

Na uwagę zasługuje również ogólnoswiatowy trend transformacji energetycznej i przechodzenie na zieloną energię, zwłaszcza w kontekście występowania na obszarze Zielonego Zagłębia jednej z najbardziej rentownych w Polsce kopalni węgla kamiennego. Wykorzystując potencjał nasłonecznienia oraz obszary przemysłowe wymagające rekultywacji planowane są inwestycje w odnawialne źródła energii – farmy fotowoltaiczne, biogazownię i rozproszoną prosumencką produkcję energii elektrycznej.

Jak wynika z analizy danych statystycznych, problemów społecznych obszaru w porównaniu z celami strategicznymi województwa i poszczególnych gmin obszaru Zielonego Zagłębia, trzeci filar rozwoju obszaru opiera się na infrastrukturze zaspokajającej wszystkie potrzeby społeczne – od edukacji przez opiekę nad osobami zależnymi i wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem po potrzeby wyższego poziomu życia społecznego – dostęp do kultury, rekreacji, wypoczynku i relacji społecznych. Ze względu na dostępność istniejących instytucji oraz możliwość rozbudowy i modernizacji już istniejącej infrastruktury, z uwagi na dostępność komunikacyjną obszary tego rodzaju interwencji skupiają się głównie w miejscowościach centralnych – siedzibach władz danej gminy.

Do opracowania przestrzennej struktury realizacji celów Strategii Obszaru Zielone Zagłębie przyczyniło się również wyznaczenie terytoriów, które będą najbardziej dotknięte negatywnymi skutkami spodziewanego procesu transformacji w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu, zgodnie z celami krajowych planów w dziedzinie energii i klimatu oraz innych istniejących planów transformacji. Województwo lubelskie odznacza się na tle pozostałych regionów węglowych początkowym etapem transformacji energetycznej, co stwarza unikalną szansę przeprowadzenia procesu w sposób efektywny i przewidywalny, pozwalający z wyprzedzeniem łagodzić jego społeczne, gospodarcze i środowiskowe skutki. Nie ulega wątpliwości, że region lubelski znacznie silniej odczuje negatywne konsekwencje transformacji, gdyż charakteryzuje się niekorzystnymi wskaźnikami w porównaniu z innymi regionami węglowymi: najniższym PKB na mieszkańca, peryferyjnym położeniem w przestrzeni kraju i UE, nisko produktywną gospodarką, bardzo niskim poziomem przedsiębiorczości, innowacyjności i atrakcyjności inwestycyjnej, najwyższym poziomem ubóstwa, a także najwyższym i rosnącym odpływem osób w wieku przed- i produkcyjnym. Bogdanka wyróżnia się na tle pozostałych kopalń z terenu całej Polski pod względem osiąganych wyników finansowych i wydajności wydobywania węgla kamiennego, a przy tym jest jednym z największych pracodawców i przedsiębiorstw w regionie. Zgodnie z projektem Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji dla Województwa Lubelskiego: „W pierwszym etapie do 2030 r. planuje się redukcję wydobywania węgla energetycznego – z 9,7 mln Mg średniorocznie w latach 2021-25 do 6,5 mln Mg w 2030 r. (spadek o 33,2%), a w drugim etapie od 2040 r. średniorocznie do 2,5 mln Mg (dalszy spadek o 74%). Jednocześnie prowadzone będzie wydobywanie węgla koksowego, znajdującego się na liście surowców krytycznych dla UE, na poziomie średnio 1,78 mln Mg w latach 2026-302. Zmniejszenie wydobywania węgla energetycznego w Bogdance stanowić będzie 15% planowanej zgodnie z KPEiK krajowej redukcji wydobywania tego surowca do 2030 r. i 28% redukcji planowanej do 2040 r. Przyczyni się także do osiągnięcia celu KPEiK dotyczącego zmniejszenia udziału węgla w wytwarzaniu energii elektrycznej do 56-60%.

W ramach transformacji planowana jest stopniowa dywersyfikacja działalności GK LWB, a także zwiększanie udziału pozagórnictwowych i zielonych inicjatyw, m.in. GOZ², produkcji komponentów dla technologii OZE, rozwoju OZE oraz zagospodarowania (rewitalizacji) powierzchni po działalności górniczej, które w 2030 r. stanowić będą co najmniej 10% przychodów Spółki, a w kolejnym etapie – do 2040 – 30%. Planowane jest przebranżowienie i przechodzenie części pracowników zatrudnionych dotąd w górnictwie na nowe, zielone miejsca pracy tworzone w ramach Grupy. Podobne inwestycje,

² Skrót GOZ używa się w odniesieniu do gospodarki o obiegu zamkniętym. Gospodarka o obiegu zamkniętym (circular economy) jest koncepcją gospodarczą, w której produkty, materiały oraz surowce powinny pozostawać w gospodarce tak długo, jak jest to możliwe, a wytwarzanie odpadów powinno być jak najbardziej zminimalizowane. Idea ta uwzględnia wszystkie etapy cyklu życia produktu, zaczynając od jego projektowania, poprzez produkcję, konsumpcję, zbieranie odpadów, aż do ich zagospodarowania. Mówimy zatem o odejściu od gospodarki linearnej, opierającej się na zasadzie „weź – wyprodukuj – zużyj – wyrzuć”, w której odpady często traktowane są jako ostatni etap cyklu życia. W gospodarce o obiegu zamkniętym istotne jest to, żeby odpady – jeżeli już powstaną – były traktowane jako surowce wtórne. Temu mają służyć wszystkie działania poprzedzające powstanie odpadów. Jednocześnie, podejście gospodarki o obiegu zamkniętym, realizowane np. w odniesieniu do projektowania produktów czy do procesów produkcyjnych ma na celu zwiększenie innowacyjności europejskich przedsiębiorców oraz podniesienie ich konkurencyjności w stosunku do podmiotów z innych części świata. Więcej: <https://www.gov.pl/web/rozwoj-praca-technologia/gospodarka-o-obiegu-zamknietym>

wspierające dywersyfikację, GOZ i zwiększenie efektywności energetycznej, a także dekarbonizację oraz przekwalifikowanie pracowników i tworzenie miejsc pracy, prowadzone będą również w innych przedsiębiorstwach z branży okologicznej i wysokoemisyjnej.

Istotnym celem transformacji i przygotowania do osiągnięcia neutralności klimatycznej będzie zwiększenie znaczenia lokalnej energetyki w oparciu o OZE, co wpisuje się w cel KPEiK - rozwój obszarów zrównoważonych energetycznie na poziomie lokalnym. Rozwój OZE, zgodnie z potencjałem regionu oparty głównie na energii słonecznej, a także – uzupełniająco – biomase i geotermii, nie tylko zmniejszy poziom zanieczyszczenia powietrza, poprawi jakość życia mieszkańców oraz zaopatrzenie w energię elektryczną terenów o słabo rozwiniętej infrastrukturze energetycznej, lecz także umożliwi tworzenie nowych, zielonych miejsc pracy, a tym samym będzie stymulował wzrost zatrudnienia w regionie. Zakłada się zwiększenie udziału OZE w produkcji energii elektrycznej na OT z obecnego poziomu do 45% w 2030 r., co wpłynie na osiąganie określonego w KPEiK celu 23% udziału OZE w finalnym zużyciu energii. W związku z bardzo wysokim stopniem zależności przedsiębiorstw energetyki ciepłej³ i sektora komunalno-bytowego⁴ na OT od węgla oraz ich dominującym wpływem na jakość powietrza (emisję tlenków siarki, pyłów PM 2,5 i 10 oraz BaP, a także lokalną emisję CO₂₅), dla ograniczenia emisji zanieczyszczeń gazowych, a zarazem przeciwdziałania ubóstwu energetycznemu, niezbędna będzie realizacja systemowych działań obejmujących: poprawę efektywności energetycznej budynków, obiektów i procesów, jak również przestawienie systemów i indywidualnych źródeł zaopatrzenia w ciepło na technologie nisko- i zeroemisyjne. Planuje się stopniowe zmniejszanie, a docelowo zaprzestanie do 2040 roku wykorzystania węgla w ciepłownictwie.

Zakłada się, że w wyniku wszystkich ww. działań nastąpi ograniczenie emisji CO₂ z poziomu 1,92 mln t/r w 2019 r. do 1,25 mln t/r do 2030 r., czyli o 35%. Ponadto, do 2030 przeprowadzone zostaną kompleksowe prace badawczo-projektowe dot. przyszłego zagospodarowania i rewitalizacji terenów pogórnich, a także pierwsze pilotażowe przedsięwzięcia umożliwiające ich wykorzystanie m.in. na cele inwestycyjne oraz turystyczno-rekreacyjne.”

Jak wynika z powyższego opisu wszystkie wyzwania rozwojowe zostały ujęte w wypracowanej jeszcze w 2020 roku koncepcji rozwojowej obszaru Zielonego Zagłębia opartej na 3 celach:

- Innowacyjny rozwój gospodarki oparty na systemie edukacji, lokalnym potencjale przyrodniczym i sieciach powiązań;
- Ochrona walorów środowiska i działania mitygacyjne (zapobiegawcze);
- Przeciwdziałanie wykluczeniu i profilaktyka, wsparcie grup defaworyzowanych,

Na etapie definiowania celów i kierunków działań Strategii Obszaru Zielonego Zagłębia uwzględniono wykorzystanie dostępnych instrumentów rozwoju terytorialnego, które gwarantować powinny większą efektywność angażowanych środków publicznych, selektywność podejścia, realizację wspólnych, zintegrowanych projektów oraz spójność rozwojową. Wykorzystano też wnioski z analizy sytuacji społeczno-gospodarczej oraz wyniki procesu partycypacji społecznej, w ramach którego wskazano przedsięwzięcia bazujące na rozwinięciu potencjałów obszaru oraz rozwoju jego przewag konkurencyjnych.

W ujęciu terytorialnym cele Strategii przedstawiają się następująco:

Cel: Innowacyjny rozwój gospodarki oparty na systemie edukacji, lokalnym potencjale przyrodniczym i sieciach powiązań
Kierunki: ✓ Rewaloryzacja – zagospodarowanie przestrzeni na cele rekreacyjno-turystyczne, w tym zagospodarowanie terenów rekreacyjnych (zbiorników wodnych z otoczeniem, hałd pogórnich, ścieżek przyrodniczych, tras pieszo-rowerowych, pól golfowych, parków linowych, pól golfowych, terenów tras dla quadów itp.),

- ✓ Wzbogacenie oferty turystycznej poprzez wyeksponowanie w ofercie walorów przyrodniczych, kulturowych (zabytki oraz wydarzenia kulturalne) oraz rekreacyjnych wraz z towarzyszącymi inwestycjami w tym zakresie [np. renowacja zabytków, tworzenie ścieżek dydaktycznych na obszarach chronionych, rozbudowa infrastruktury kultury, itp.],
- ✓ Wyznaczenie i uzbrojenie terenów inwestycyjnych pod przemysły strategiczne, w tym okołoturystyczny i usług sportowo-rekreacyjnych
- ✓ Współpraca z jednostkami badawczo-rozwojowymi – utworzenie instytucji otoczenia biznesu, w tym inkubatora zielonych miejsc pracy,
- ✓ Stworzenie warunków opieki nad dziećmi osób powracających na rynek pracy (punkty przedszkolne, kluby dziecięce, przedszkola)
- ✓ Realizacja dodatkowych zajęć edukacyjnych, system praktyk w przedsiębiorstwach strategicznych sektorów
- ✓ Pozyskiwanie dotacji na rozwój działalności gospodarczej w strategicznych sektorach,
- ✓ Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, w tym specjalizacja upraw ekologicznych, ziół, warzyw i owoców,

Cel: Ochrona walorów środowiska i działania mitygacyjne (zapobiegawcze)

Kierunki:

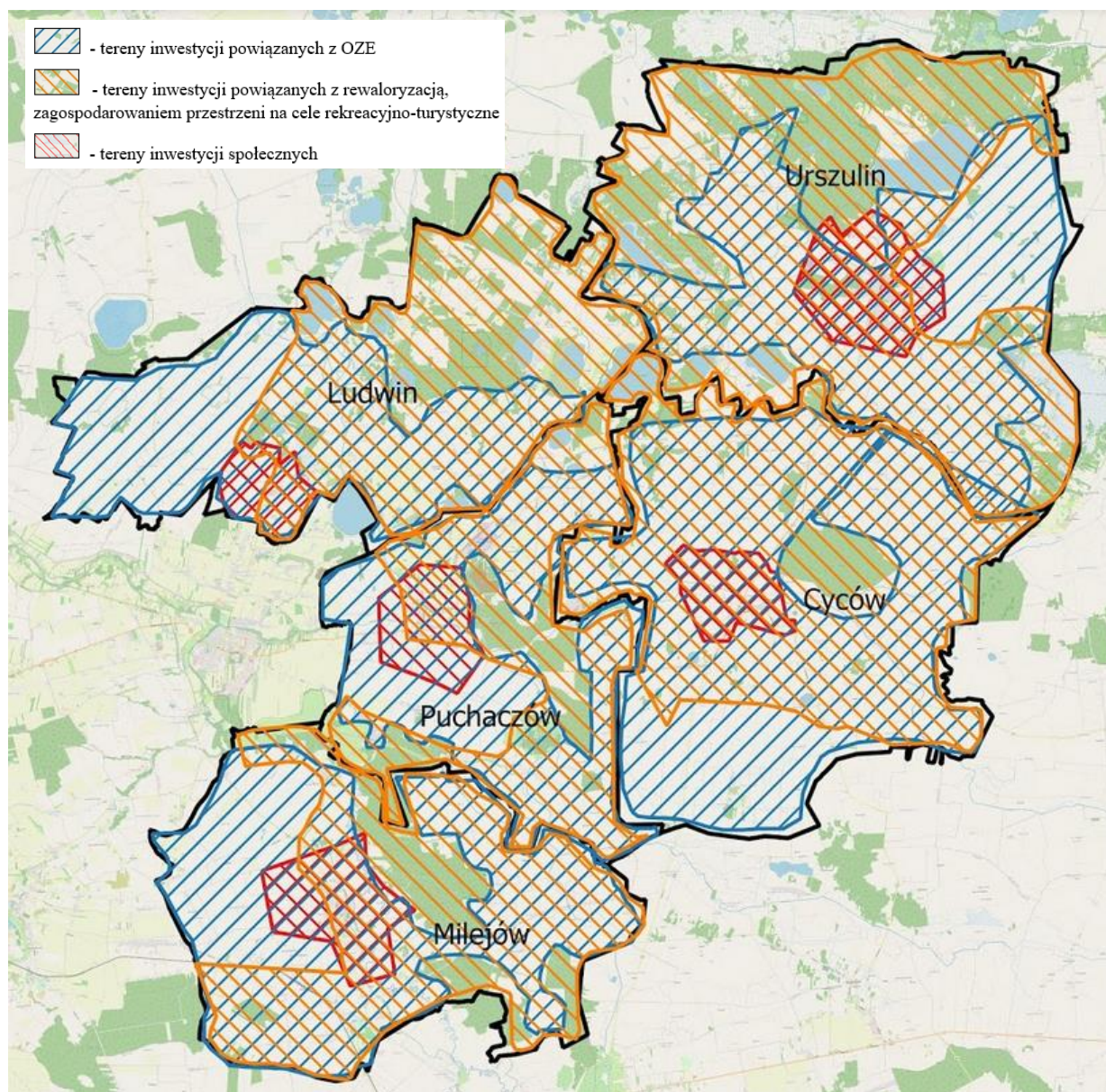
- ✓ Dalsza rozbudowa sieci wodno-kanalizacyjnej, modernizacja stacji uzdatniania wody i istniejących sieci,
- ✓ Zagospodarowanie zdegradowanych przestrzeni na cele rozwoju przedsiębiorczości usługowej i zielonych miejsc pracy w dziedzinach strategicznych dla rozwoju obszaru: turystyki, rekreacji i wypoczynku,
- ✓ Modernizacja źródeł ciepła na mniej emisyjne, termomodernizacje obiektów użyteczności publicznej, inwestycje w odnawialne źródła energii,
- ✓ Tworzenie oczek wodnych i ogrodów deszczowych na terenach przy budynkach użyteczności publicznych, pogłębienie rowów przydrożnych i przepustów, zakup urządzeń ratowniczych i prewencyjnych,
- ✓ Edukacja ekologiczna,
- ✓ Inwestycje w alternatywne źródła energii (panele fotowoltaiczne i pompy ciepła) oraz przydomowe oczyszczalnie ścieków
- ✓ Inwestycje w farmy fotowoltaiczne
- ✓ Termomodernizacje budynków
- ✓ Recycling i segregacja odpadów

Cel: Przeciwdziałanie wykluczeniu i profilaktyka, wsparcie grup defaworyzowanych

Kierunki:

- ✓ Realizacja programów profilaktycznych w ZOZach, modernizacje budynków ZOZów,
- ✓ Tworzenie systemów wsparcia i samopomocy,
- ✓ Współpraca z instytucjami rynku pracy oraz przedsiębiorstwami mająca na celu aktywizację grup zagrożonych wykluczeniem,
- ✓ Współpraca międzysektorowa mająca na celu wzrost standardu świadczenia usług społecznych,
- ✓ Tworzenie rodzinnych domów opieki dla dzieci (piecza zastępcza, kluby dziecięce), seniorów i osób niepełnosprawnych [w tym spółdzielnie socjalne, warsztaty terapii zajęciowej],
- ✓ Tworzenie infrastruktury wsparcia zdrowotnego - poradni psychologicznych, uzdrowisk, stref fitness i SPA,
- ✓ Realizacja działań aktywizujących grupy defaworyzowane.

Mapa 9 Struktura przestrzenna realizacji głównych celów rozwojowych względem wskazania terenów realizacji projektów inwestycyjnych

Źródło: opracowanie własne

9. Zasady i struktura zarządzania procesem wdrażania Strategii

9.1 Zasady współpracy partnerów

Porozumienie gmin Obszaru Zielone Zagłębie jest wyrazem woli współpracy gmin: Puchaczów, Cyców, Ludwin, Milejów, Urszulin w zakresie przygotowania wspólnej Strategii Rozwoju Ponadlokalnego. Dokument ten określa zbiór celów i priorytetów o charakterze ponadlokalnym. Jednocześnie zawiera zbiór planowanych interwencji prowadzących do zrównoważonego rozwoju obszaru będącego przedmiotem strategii.

Rysunek 2 Struktura dokumentów strategicznych w ramach porozumienia

Źródło: Opracowanie własne

Dobór poszczególnych instrumentów realizacyjnych opiera się na ocenie potrzeb i problemów - dokonanej na podstawie diagnozy społeczno – gospodarczej oraz oceny efektywności i skuteczności dotychczasowych działań podejmowanych przez poszczególne jst. Zaplanowane przedsięwzięcia realizacyjne są ukierunkowane na usuwanie zidentyfikowanych, na etapie diagnostycznym, niedoborów lub barier hamujących zrównoważony rozwój terytorialny.

Wskazanie konkretnych mechanizmów wdrażania strategii jest ważne, aby realizacja zaplanowanej interwencji przez wszystkie podmioty przebiegała spójnie, tworząc efekt synergii. Dlatego też, wyznaczono dwa poziomy w systemie realizacji przedsięwzięć, odpowiadające założeniom Wizji, oraz zaprojektowanych celów strategicznych i operacyjnych.

Poziom pierwszy ma charakter ponadlokalny i odnosi się wprost do postanowień niniejszej strategii. Zawiera więc zbiór przedsięwzięć wspólnych dla kilku Partnerów. Na poziomie ponadlokalnym będą to m.in. przedsięwzięcia kluczowe, projekty partnerskie, czy też wiązki projektów finansowane z różnych źródeł, w tym szczególnie z wykorzystaniem środków Unii Europejskiej.

Część przedsięwzięć, z uwagi na zakres interwencji, powinna mieć charakter indywidualny. Dlatego też podjęto decyzję o konieczności wprowadzenia drugiego poziomu realizacji postanowień porozumienia i opracowania Programów Rozwoju poszczególnych gmin wchodzących w skład Partnerstwa.

Dokumenty, będące załącznikami do niniejszej strategii powinny zawierać krótką charakterystykę poszczególnych gmin, z uwzględnieniem ich przewag konkurencyjnych oraz listę przedsięwzięć o charakterze indywidualnym, które wpisują się w cele i priorytety rozwojowe strategii ponadlokalnej Zielone Zagłębie.

Tak opracowany system dokumentów o charakterze strategicznym, stanowił będzie podstawę do ubiegania się o środki zewnętrzne przy realizacji projektów zarówno partnerskich jak i indywidualnych prowadzących do zrównoważonego rozwoju całego obszaru objętego strategią.

9.2 Struktura i system zarządzania strategią

System zarządzania opracowaniem i wdrażaniem strategii ponadlokalnej ma kluczowe znaczenie w kontekście skuteczności realizacji interwencji publicznych i korzyści dla partnerów. Właściwie zaprojektowany i konsekwentnie wdrażany system wpłynie na sprawność realizacji strategii i wykorzystywania dostępnych funduszy przeznaczonych na realizację jej celów. Co istotne, właściwy system stanowi podstawę do rozwoju trwałego forum współpracy między gminami, nie tylko w zakresie funduszy, ale docelowo wszystkich polityk realizowanych przez gminy obszaru Zielonego Zagłębia. Jednocześnie system zarządzania tworzy strukturę, po części sformalizowaną, w której powstają pozytywne relacje nieformalne. Taka struktura stanowić będzie w przyszłości bazę wiedzy i pamięci organizacyjnej determinującej dalszą współpracę i wspólny zintegrowany rozwój gmin całego obszaru objętego strategią.

U podstaw współpracy międzygminnej oparto się na doświadczeniach z lat ubiegłych. Opracowanie wspólnych dla kilku gmin dokumentów strategicznych przyniosło wiele korzyści, a między innymi:

- większe możliwości pozyskania środków zewnętrznych – możliwość korzystania ze źródeł dedykowanych na współpracę międzygminną tj. ZIT czy RLKS,
- wyższa punktacja w ramach oceny merytorycznej wniosków aplikacyjnych (punkty dodatkowe za współpracę międzygminną),
- rozłożenie kosztów przygotowania dokumentów, wniosków aplikacyjnych wraz z dokumentacją oraz raportów monitoringowych na kilka jednostek samorządu terytorialnego,
- zacieśnienie współpracy sąsiadujących ze sobą gmin,
- zapewnienie spójności lub ciągłości realizowanych inwestycji, zwłaszcza w obszarach przygranicznych danych gmin.

Korzystając z doświadczeń ustalono podstawowe zasady współpracy oparte o art. 74 ustawy o samorządzie gminnym. Wszystkie ustawy samorządowe dopuszczają możliwość współdziałania jednostek w formie porozumienia. Art. 74 zawarty w rozdziale 7 Związki i porozumienia międzygminne, dotyczy wyłącznie porozumień międzygminnych, stanowiąc podstawę współdziałania gmin w formie porozumienia oraz lapidarnie określający istotę porozumienia. Z przepisu tego wynika, że istotą porozumienia jest powierzenie zadań przez gminy do wykonywania zadań jednej z nich (art. 74 ust. 1 u.s.g.). Gmina przejmująca do wykonania zadania (gmina wykonująca) objęte porozumieniem przejmuje prawa i obowiązki pozostałych gmin związane z powierzonymi jej zadaniami. Gminy powierzające zadania mają, jak uprzednio wskazywano obowiązek udziału w kosztach realizacji powierzonych zadań (art. 74 ust. 2 u.s.g.). Dopelnieniem tej regulacji w zakresie porozumień międzygminnych jest art. 8 ust. 2b u.s.g., który przekazuje kwestie sporne majątkowe wynikłe z porozumień do właściwości sądów powszechnych.

Kwestią jak dotychczas nie budzącą wątpliwości w świetle art. 74 ust. 1 oraz ust. 2 u.s.g. jest to, że w przypadku porozumień gminnych, gmina przejmująca zadania na podstawie porozumienia realizuje je jako własne, we własnym imieniu i na własny rachunek. Nie oznacza to jednak uwolnienia gminy

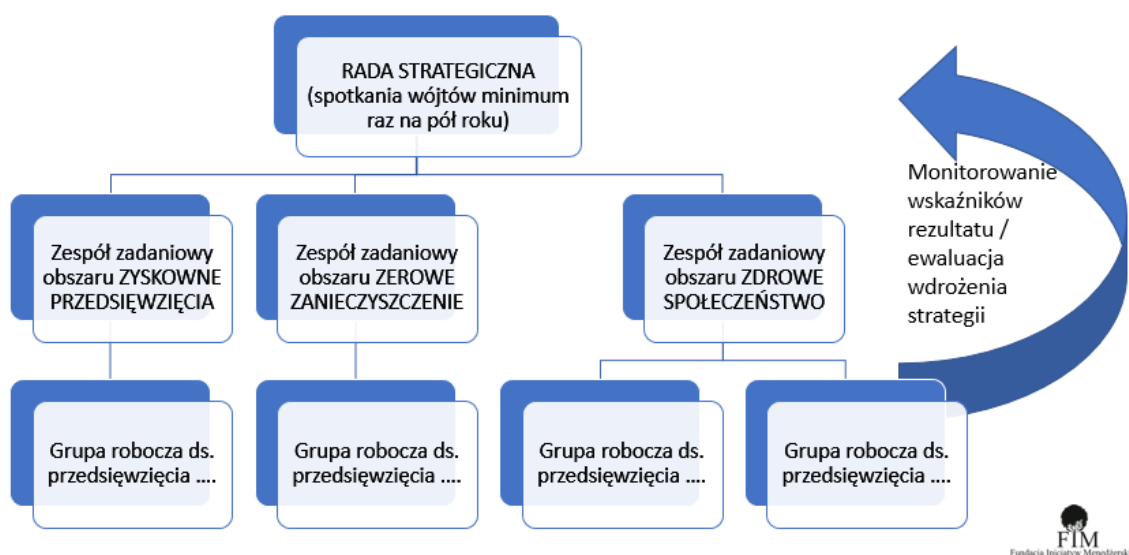
przekazującej zadania od odpowiedzialności o charakterze politycznym za sposób wykonywania zadań przez gminę przejmującą.

W przypadku porozumienia dotyczącego obszaru „Zielone Zagłębie” gminy zgodziły się powierzyć Gminie Puchaczów- liderowi porozumienia koordynację zadań związaną z zawiązaniem partnerstwa, przygotowaniem Strategii. Na etapie wdrożenia Strategii lider partnerstwa będzie odpowiedzialny za prowadzenie sekretariatu, organizację spotkań i archiwizację dokumentacji związanej z:

- powołaniem Rady strategicznej,
- wysyłką zaproszeń na spotkania i przyjmowaniem potwierdzenia udziału,
- przygotowanie protokołów z posiedzeń Rady strategicznej oraz przygotowanie wzorów stanowisk przyjmowanych przez Radę,
- koordynację korespondencji z Urzędem Marszałkowskim i urzędami administracji rządowej w celu realizacji Strategii ponadlokalnej obszaru Zielonego Zagłębia,
- reprezentacji partnerstwa w kontaktach z zewnętrznymi instytucjami międzynarodowymi, krajowymi i regionalnymi.

W przypadku podjęcia takiej decyzji przez minimum 3 gminy Porozumienia zadania lidera, o których mowa powyżej mogą być przekazane innej gminie – stronie porozumienia. Procedura zmiany będzie wymagała przyjęcia przez wszystkie gminy partnerskie uchwał rad gmin w sprawie wyrażenia zgody na partnerstwo i wskazania gminy Puchaczów jako lidera porozumienia.

Rysunek 3 Struktura i system zarządzania Strategią Ponadlokalną

Źródło: Opracowanie własne

Jak napisano wyżej kolegium wójtów tworzy Radę Strategiczną, która spotykać się będzie minimum raz na pół roku. Kompetencją Rady jest monitorowanie Strategii oraz powołanie zespołów zadaniowych do realizacji przedsięwzięć w każdym obszarze realizacji Strategii, tj. obszarze Zyskowe Przedsięwzięcia, obszarze Zerowe Zanieczyszczenia czy obszarze Zdrowe Społeczeństwo. W skład zespołów zadaniowych wchodzi przedstawiciele każdej z gmin. Koordynator zespołu zadaniowego zostaje wybrany przez członków zespołu zadaniowego spośród swojego grona niezależnie od zatrudnienia w którejkolwiek z gmin. Członkowie zespołów zadaniowych mają na celu:

- identyfikację przedsięwzięć wdrażających kierunki działań,

- powołanie grup roboczych do każdego przedsięwzięcia partnerskiego realizowanego minimum przez 2 gminy – przy czym członkowie grup roboczych są przedstawicielami gmin reprezentowanych w danym przedsięwzięciu. Możliwy jest udział jednego pracownika danej gminy w kilku grupach roboczych,
- monitorowanie postępu przygotowania wniosków aplikacyjnych wraz z załącznikami oraz postępu realizacji projektu i wskaźników realizacji przedsięwzięć,
- informowanie Rady Strategicznej o postępach realizacji Strategii, zidentyfikowanych ryzykach oraz napotkanych problemach we wdrażaniu Strategii.

Grupy robocze złożone są z pracowników bezpośrednio zaangażowanych w przygotowanie wniosku aplikacyjnego danego przedsięwzięcia oraz jego realizację. Ryzyka oraz postępy prac raportują koordynatorom zespołów roboczych na bieżąco, nie rzadziej jednak niż raz na kwartał.

10. Monitoring i ewaluacja strategii

System monitorowania i ewaluacji jest ważnym elementem w procesie wdrażania Strategii Ponadlokalnej Zielone Zagłębie. Środki finansowe na monitoring i ocenę Strategii zostaną zapewnione w ramach kosztów administracyjnych urzędów gmin odpowiedzialnych za kierowanie grupą roboczą lub grupami roboczymi do spraw przedsięwzięć planowanych do realizacji lub realizowanych w ramach Strategii.

Dane z monitoringu prowadzonego przez poszczególne grupy robocze będą przekazywane zespołom zadaniowym dla każdego z trzech obszarów Strategii. Sprawozdanie - zbiorcze zestawienie wskaźników monitoringu wraz z uwagami dotyczącymi postępu wdrażania Strategii, dobrych praktyk, zidentyfikowanych ryzyk, zostanie przekazane Radzie Strategicznej na każdym pierwszym spotkaniu w danym roku kalendarzowym. Sprawozdanie będzie dotyczyło zakończonego roku budżetowego, przy czym ostatnia część sprawozdania będzie prezentowała wskaźniki narastająco od daty przyjęcia Strategii. Dane monitoringowe posłużą do oceny skuteczności realizowanych działań i pozwolą na bardziej efektywne wydatkowanie środków publicznych.

Zakłada się, że instytucją odpowiedzialną za ogólną koordynację i monitorowanie procesu realizacji Strategii będzie lider porozumienia - Urząd Gminy Puchaczów, którego zadaniem (finansowanym ze środków budżetu gminy) będzie w szczególności:

- prowadzenie zaplecza administracyjnego Rady Strategicznej,
- archiwizacja dokumentów sprawozdawczych – sprawozdań, raportów, protokołów ze spotkań Rady Strategicznej.
- wydawanie opinii o zgodności planowanej inwestycji/zadania z zapisami planu (w przypadku gdy taka opinia jest wymagana),
- inicjowanie i koordynowanie opracowania średniookresowych dokumentów programowych (np. program termomodernizacji bazy oświatowej, program edukacji ekologicznej),
- informowanie społeczności lokalnej o istnieniu planu i obranych kierunkach rozwoju, a także o postępach i efektach jego wdrażania.

Ocena postępów we wdrażaniu Strategii będzie dokonywana w cyklu rocznym i będzie bazowała na zestawie:

- wskaźników statystycznych dostępnych w Banku Danych Lokalnych GUS;
- danych pozyskanych od realizatorów projektów za pośrednictwem sprawozdań grup roboczych do spraw konkretnych przedsięwzięć, przekazywanych do zespołu zadaniowego dla każdego z obszarów i agregowanych do sprawozdania rocznego dla każdego z obszarów;
- danych dostępnych w ogólnodostępnych bazach danych tj. KRS, CEIDG, CEPIK itp.

Ponadto projekty kluczowe, zidentyfikowane na etapie przygotowania strategii i przedstawione w tabeli finansowej, realizowane z udziałem środków zewnętrznych, będą monitorowane zgodnie z umową o dofinansowanie i wytycznymi w ramach poszczególnych programów. Przykładowe wskaźniki wskazano w tabeli poniżej.

Tabela 3 Wskaźniki monitorowania Strategii

Wskaźniki ogólne	
✓	liczba przedsięwzięć partnerskich realizowanych przez minimum 2 gminy
✓	liczba przedsięwzięć realizowanych przez poszczególne gminy w ramach wiązki projektów
✓	liczba projektów komplementarnych realizowanych indywidualnie przez gminy i partnerów społeczno-gospodarczych
Cel 1: Innowacyjny rozwój gospodarki oparty na systemie edukacji, lokalnym potencjale przyrodniczym i sieciach powiązań	

- ✓ Powierzchnia wspieranych zrekultywowanych gruntów
- ✓ Powierzchnia terenów zrekultywowanych wykorzystywanych jako tereny zielone, pod budowę mieszkań socjalnych lub pod działalność gospodarczą lub społeczną
- ✓ Powierzchnia terenów inwestycyjnych, w tym uzbrojonych
- ✓ Wytworzona zdolność inkubacji przedsiębiorstw
- ✓ MSP korzystające z usług inkubatora przedsiębiorczości jeden rok po jego utworzeniu
- ✓ Miejsca pracy utworzone we wspieranych podmiotach
- ✓ Liczba nowych miejsc wychowania przedszkolnego i opieki nad dzieckiem do lat 5
- ✓ Liczba praktykantów, stażystów odbywających praktyki, staże w przedsiębiorstwach,

Cel 2: Przeciwdziałanie wykluczeniu i profilaktyka, wsparcie grup defaworyzowanych

- ✓ Liczba utworzonych Klubów Seniora
- ✓ Liczba odbiorców usług społecznych
- ✓ Liczba miejsc w nowych ośrodkach wsparcia (dziennych i całodobowych)
- ✓ Liczba osób korzystających z form rehabilitacji

Cel 3: Ochrona walorów środowiska i działania mitygacyjne (zapobiegawcze)

- ✓ Dodatkowa zdolność wytwarzania energii odnawialnej (w tym: energii elektrycznej, energii cieplnej)
- ✓ Wytworzona energia odnawialna ogółem (w tym: energia elektryczna, energia cieplna)
- ✓ Energia odnawialna: zdolność wytwórcza przyłączona do sieci (operacyjna)
- ✓ liczba punktów PSZOK
- ✓ liczba nowych biogazowni

Źródło: Opracowanie własne

11. Ramy finansowe i źródła finansowania

Sukces wdrażania strategii (osiągnięcie zakładanych celów) zależny będzie od zapewnienia odpowiednich źródeł finansowania planowanych zadań. Jednoznaczne określenie tych źródeł, w kontekście zapewnienia spójności i efektywności realizowanych przedsięwzięć, jest zadaniem złożonym, ponieważ system finansowania zadań publicznych charakteryzuje się wielopoziomowością i hierarchicznością (poziom regionalny, krajowy i europejski), a za jego rozwój i właściwą organizację odpowiedzialnych jest wiele różnych podmiotów z różnych szczebli zarządzania.

Dodatkowo, należy wziąć pod uwagę różne formy finansowania przedsięwzięć (zarówno dotację jak też instrumenty finansowe) oraz dodatkowe możliwości jakie daje realizacja projektów w formule partnerstwa publiczno - prywatnego. W tym kontekście na szczególną uwagę zasługuje mechanizm Porozumień Terytorialnych określony w ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Identyfikacja i wybór potencjalnych źródeł, z których mogą być finansowane poszczególne przedsięwzięcia w ramach strategii wymaga właściwej organizacji i koordynacji procesu pozyskiwania tych środków – zarówno na poziomie każdej z gmin jak też na poziomie struktur współpracy partnerskiej (Rada Strategiczna).

Proces ten powinien przede wszystkim uwzględniać różnorodności opcji finansowania projektów wynikających ze Strategii (źródła i formy). Kluczową kwestią jest tu odejście od typowego systemu grantowego, wypracowanie wspólnych zasad korzystania z funduszy zwrotnych, a także sięganie po fundusze bezpośrednio zarządzane przez Komisję Europejską. Ideą takiego podejścia jest dywersyfikacja, a także ciągłość działań (szczególnie w przypadku projektowania finansowania przedsięwzięć środkami zwrotnymi), która pozwoli na wypracowanie długoterminowego planu finansowego, a także wdrażanie inwestycji bardziej ryzykownych, często o charakterze innowacyjnym i eksperymentalnym.

Działania przewidziane do realizacji w strategii mają szeroki zakres i w związku z tym koniecznym będzie poszukiwanie różnych źródeł ich finansowania, uwzględniających środki w ramach Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i innych. Istotne znaczenie przypisać należy innym źródłom z uwzględnieniem krajowych środków publicznych, czy też środków prywatnych. Pamiętać też należy, że oprócz dotacji, subwencji i innych form finansowania bezzwrotnego, istotnym elementem finansowania będą instrumenty zwrotne.

Dlatego też podejmując decyzje o realizacji projektów (szczególnie w zakresie przedsięwzięć partnerskich) należy każdorazowo rozpatrywać możliwości budżetowe JST w kontekście istniejących źródeł i form finansowania w oparciu o poniższe zasady:

- Dywersyfikacja źródeł finansowania jako główna zasada wdrażania strategii
- Korzystanie z różnych form finansowania – dotacje oraz instrumenty finansowe (pożyczki, poręczenia, gwarancje itp.)
- Korzystanie ze środków europejskich na różnych poziomach (program regionalny, programy krajowe, programy współpracy międzynarodowej)
- Korzystanie z funduszy bezpośrednio zarządzanych przez Komisję Europejską (np. programy LIFE, Horyzont, COSME, itp.)
- Uczestnictwo w międzynarodowych projektach sieciowych (np. programy Interreg, Central Europe)
- Współpraca z instytucjami międzynarodowymi (np. Europejski Bank Inwestycyjny, Bank Światowy, instrument ELENA, itp.)

Osiągnięcie celów zawartych w Strategii wymaga zaangażowania różnych instytucji, podmiotów

i zaplanowania wydatkowania znacznych środków finansowych w perspektywie wieloletniej. Biorąc pod uwagę uwarunkowania ekonomiczne gmin partnerskich do najważniejszych źródeł pochodzenia kapitału na finansowanie zadań Strategii należeć będą:

Środki własne JST

Za kluczowe źródło finansowania inwestycji zawartych w Strategii uznać należy budżety jednostek samorządu terytorialnego gmin partnerskich: Gminy Puchaczów, Gminy Cyców, Gminy Ludwin, Gminy Urszuliny i Gminy Milejów.

Środki własne JST przewidziane są przede wszystkim jako wkład własny - w przypadku realizacji projektów współfinansowanych ze środków unijnych należy przyjąć, że wkład własny będzie wynosił co najmniej 30% kosztów inwestycji (w tym prawdopodobnie niekwalifikowany w całości lub częściowo podatek VAT), co stanowi znaczący wzrost w porównaniu z poprzednią perspektywą finansową. Zgodnie z zasadą racjonalizacji wydatków publicznych istotnym jest przewidzenie mechanizmów koordynacyjnych w zakresie współpracy między gminami.

Środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej

W perspektywie finansowej dostępnej od 2021 roku założono realizację 4 Programów Operacyjnych dostępnych dla beneficjentów z całego kraju, w tym jeden dla beneficjentów z Polski Wschodniej. Są to następujące programy:

- Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko [FEnIKS] (dawniej Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko na lata 2014-2020)
- Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy [FERC] (dawniej Program Operacyjny Polska Cyfrowa 2014-2020)
- Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki [FENG] (dawniej Program Operacyjny Inteligentny Rozwój 2014-2020)
- Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego [FERS] (dawniej Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020)
- Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej [FEPW] (dawniej Program Operacyjny Polska Wschodnia 2014-2020).

Dodatkowo w związku z przeciwdziałaniem skutkom pandemii COVID-19 do roku 2026 dostępne są środki w ramach Krajowego Programu Odbudowy i Zwiększania Odporności [KPO], a w związku z unijną polityką klimatyczną i strategiczną wizją gospodarki niskoemisyjnej dla wybranych regionów, dostępne będą również dodatkowe środki w ramach Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji.

Na następnej stronie przedstawiono tabelę z potencjalnymi źródłami finansowania projektów i przedsięwzięć przewidzianych w Strategii. Tabela nie uwzględnia typów projektów zarezerwowanych dla administracji rządowej, służb rynku pracy oraz miast.

Tabela 4 Źródła finansowania przedsięwzięć na podstawie projektów programów operacyjnych w perspektywie finansowej 2021-2027

	KPOiZO	FEnIKS	FERC	FENG	FERS	FEPW	Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji dla Województwa Lubelskiego	RPO WL
projekty w przedsiębiorstwach	granty A1.2.1			Priorytet 1 Wsparcie dla przedsiębiorców (koniecznie z modulem B+R)		Priorytet 1. Przedsiębiorczość i innowacje	obszar Gospodarka	Priorytet i Badania naukowe i innowacje
projekty instytucji w obszarach wsparcia biznesu				Priorytet 2. Środowisko sprzyjające innowacjom (głównie projekty realizowane przez IOB)			obszar Gospodarka	Priorytet i Badania naukowe i innowacje
instrumenty zwrotne dla osób zamierzających rozpocząć działalność gospodarczą, w tym łączenie ze wsparciem bezzwrotnym					Oś 1, cel szczegółowy a)			
opracowanie i pilotaż koncepcji indywidualnych bonów na kształcenie ustawiczne w branżach kluczowych dla gospodarki					Oś 1, cel szczegółowy b)			
szkolenia i doradztwo dla pracowników przedsiębiorstw i pracodawców					Oś 1, cel szczegółowy d)			
tereny inwestycyjne o kluczowym znaczeniu dla gospodarki	granty A1.2.2						obszar Gospodarka	
inkubacja MŚP i promocja gospodarcza								Priorytet II Transformacja gospodarcza i cyfrowa regionu
dywersyfikacja i skracanie łańcucha dostaw produktów rolnych i spożywczych	granty A1.4.1							
rozbudowa i wyposażenie centrów kompetencji (specjalistyczne ośrodki szkoleniowe, wsparcia wdrożeń, centra monitorowania) oraz infrastruktura do zarządzania ruchem bezzałogowych statków powietrznych	granty A2.3.1							
inwestycje w rozbudowę	granty A2.4.1.							

potencjału badawczego								
efektywność energetyczna budynków (mieszkalnych, użyteczności publicznych, przemysłowych)		cel szczegółowy: 2.1						Priorytet IV Efektywne wykorzystanie energii
oszczędność energii w przedsiębiorstwach	pożyczki komponent B							Priorytet IV Efektywne wykorzystanie energii
instalacje w OZE (w tym przebudowa sieci, magazyny energii, edukacja - jedynie jako elementy projektu)		cel szczegółowy: 2.2					obszar Energetyka i ciepłownictwo	Priorytet IV Efektywne wykorzystanie energii
wsparcie inwestycji w magazyny energii;	pożyczki komponent B							
sieci gazowe		cel szczegółowy 2.3						
sieci energetyczne		cel szczegółowy 2.3				Priorytet 2. Energia i klimat (pozakonkursowe)		
budowa lub modernizacja sieci ciepłowniczych i chłodniczych (wysokosprawna kogeneracja)		cel szczegółowy: 2.1						Priorytet IV Efektywne wykorzystanie energii
budowa instalacji do produkcji biopaliw, biopłynów i biometanu,								Priorytet IV Efektywne wykorzystanie energii
wsparcie na budowę i modernizację infrastruktury niezbędnej do ujęcia, uzdatniania, magazynowania i dystrybucji wody do spożycia w uzasadnionych adaptacją do zmian klimatu przypadkach, w tym m.in. działań związanych z ograniczaniem strat wody, zarządzaniem oraz zapewnieniem właściwego bezpieczeństwa dostarczania wody		cel szczegółowy 2.5						
inwestycje w zrównoważoną gospodarkę wodną na obszarach wiejskich;	pożyczki komponent B							Priorytet III Ochrona zasobów środowiska i klimatu
sieci kanalizacyjne, deszczowe, przydomowe oczyszczalnie ścieków, modernizacja systemów zaopatrzenia w wodę								Priorytet III Ochrona zasobów środowiska i klimatu

rozwój infrastruktury i wyposażenia podmiotów świadczących kompleksowe usługi sanatoryjne, uzdrowiskowe						Priorytet 4. Kapitał społeczny, turystyka oraz usługi uzdrowiskowe		
inwestycje w neutralizację zagrożeń oraz odnowę wielkoobszarowych terenów zdegradowanych	pożyczki komponent B						Obszar: Przestrzeń	Priorytet III Ochrona zasobów środowiska i klimatu
drogi rowerowe							Obszar: Przestrzeń	Priorytet V Zrównoważony system transportu
szlaki turystyczne							Obszar: Przestrzeń	
obiekty kulturalne, biblioteki, GOKi, obiekty zabytkowe i prace konserwatorskie								Priorytet VI Rozwój infrastruktury społecznej i zdrowotnej
energooszczędne oświetlenie uliczne i drogowe								Priorytet IV Efektywne wykorzystanie energii
rewitalizacja, bezpieczeństwo przestrzeni publicznych, rozwój obszarów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych								Priorytet X Rozwój zrównoważony terytorialnie
gospodarka w obiegu zamkniętym - sortownie odpadów, powtórne wykorzystanie		cel szczegółowy 2.6					Obszar: Przestrzeń	Priorytet III Ochrona zasobów środowiska i klimatu
Natura 2000 - odtwarzania zdegradowanych siedlisk i ich zachowania oraz wzmacniania populacji zagrożonych gatunków, w tym w ekosystemach wodnych i od wód zależnych		cel szczegółowy: 2.7						
bioróżnorodność i rozwój zielononiebieskiej infrastruktury poza obszarami Natura 2000								Priorytet III Ochrona zasobów środowiska i klimatu
Internet szerokopasmowy			Priorytet I: Zwiększenie dostępu do ultraszybkiego Internetu szerokopasmowego					
e-usługi publiczne			Priorytet II: Zaawansowane usługi cyfrowe					Priorytet II Transformacja gospodarcza i cyfrowa regionu

udział partnerów społecznych w procesach stanowienia oraz monitorowaniu prawa i polityk publicznych w zakresie rynku pracy					Oś 1, cel szczegółowy d)			
pilotaż systemu Indywidualnych Kont Rozwojowych (IKR) [dla pracowników administracji]					Oś 1, cel szczegółowy d)			
wsparcie inwestycji w sieć 5G;	pożyczki komponent C							
programy wsparcia inwestycyjnego umożliwiające w szczególności rozwój działalności, zwiększenie udziału w realizacji usług społecznych, podniesienie jakości reintegracji w podmiotach ekonomii społecznej	granty A4.3.1.							
inwestycje związane z doposażeniem pracowników/przedsiębiorstw umożliwiającym pracę zdalną	granty A4.4.1.							
wsparcie programów dofinansowania miejsc opieki nad dziećmi 0-3 lat (żłobki, kluby dziecięce i dzienni opiekuni) w ramach MALUCH+	granty A4.2.1.				Oś II, cel szczegółowy c)		obszar Społeczeństwo	
tworzenie przedszkoli, inwestycje w tworzenie infrastruktury szkolenia ogólnego, zawodowego, ustawicznego, szkolnictwa wyższego								Priorytet VI Rozwój infrastruktury społecznej i zdrowotnej Priorytet IX Lepsza edukacja
rozwój cyfrowego otoczenia procesu wychowania przedszkolnego i kształcenia;	pożyczki komponent C				Oś 1, cel szczegółowy e)			Priorytet VI Rozwój infrastruktury społecznej i zdrowotnej
wsparcie rozwoju nowoczesnego kształcenia zawodowego, szkolnictwa wyższego oraz uczenia się przez całe życie	granty A3.1.1.				Oś 1, cel szczegółowy e)		obszar Społeczeństwo	Priorytet VI Rozwój infrastruktury społecznej i zdrowotnej Priorytet IX Lepsza edukacja
szkolenia kadr oświaty					Oś 1, cel szczegółowy e)			
poradnictwo psychologiczno-pedagogiczne					Oś 1, cel szczegółowy f)			
wsparcie dla NGO realizujących usługi publiczne					Oś 1, cel szczegółowy k)			

działania profilaktyczne, prozdrowotne					Oś IV, cel szczegółowy d)			Priorytet VI Rozwój infrastruktury społecznej i zdrowotnej Priorytet VII Zwiększanie spójności społecznej
formy opieki dziennej dla osób starszych					Oś IV, cel szczegółowy k)		obszar Społeczeństwo	Priorytet VII Zwiększanie spójności społecznej
infrastruktura dla środowiskowych form wsparcia osób starszych i z niepełnosprawnościami oraz mieszkania chronione i wspomagane								Priorytet VI Rozwój infrastruktury społecznej i zdrowotnej Priorytet VII Zwiększanie spójności społecznej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie projektów dokumentów do konsultacji:

<https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-na-lata-2021-2027/konsultacje-programow/> oraz www.lubelskie.pl

Istotnym źródłem finansowania są też środki z budżetu Unii Europejskiej, dostępne w ramach zarządzania bezpośrednio sprawowanego przez Komisję Europejską w zakresie związanym m.in. z kwestiami klimatycznymi czy ochroną środowiska takie jak Program LIFE. Dodatkowo dostępne są fundusze na współpracę międzynarodową. Dla obszaru Zielonego Zagłębia dostępne będą Programy Współpracy Terytorialnej: Interreg Next Polska-Białoruś-Ukraina 2021-2027, Program Region Morza Bałtyckiego 2021-2027, Program Interreg Europa Środkowa 2021-2027, Program Interreg Europa 2021-2027.

Środki pochodzące z budżetu krajowego oraz środki budżetu Województwa Lubelskiego

Środki budżetu państwa lub samorządu województwa dostępne będą w ramach istniejących oraz nowych instrumentów takich, jak porozumienie terytorialne (zgodnie z Art. 14rb ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju). w tej kategorii wymienić można fundusze celowe utworzone specjalnie z przeznaczeniem na finansowanie infrastruktury transportowej. Są to w szczególności Krajowy Fundusz Drogowy (KFD), Fundusz Kolejowy (FK), fundusze i programy utworzone w Banku Gospodarstwa Krajowego; oraz dotacje celowe lub środki z rezerw celowych poszczególnych ministerstw. Zgodnie z ustawą o samorządzie województwa z budżetu województwa finansowane są m.in. zadania o charakterze wojewódzkim w zakresie transportu zbiorowego i dróg publicznych. Województwo zajmuje się finansowaniem m.in. rozwoju dróg wojewódzkich, regionalnych przewozów autobusowych, regionalnych przewozów kolejowych. Inwestycje te stanowią istotne uzupełnienie systemu transportowego gmin partnerskich.

Środki krajowych i międzynarodowych instytucji finansowych

Do finansowania zadań wynikających ze Strategii mogą być angażowane środki pozyskiwane m.in. z kredytów lub innych finansowych instrumentów zwrotnych i bezzwrotnych, uzyskanych za pośrednictwem instytucji finansowych takich jak m.in. Europejski Bank Inwestycyjny, czy też Bank Światowy.

Środki prywatne

Dotychczasowe doświadczenia jednostek samorządu terytorialnego wskazują na możliwości finansowania przedsięwzięć infrastrukturalnych ze środków prywatnych, przede wszystkim przy wykorzystaniu formuły partnerstwa publiczno-prywatnego. Jest to rozwiązanie coraz silniej wspierane przez Unię Europejską i może posłużyć do realizacji inwestycji, leżących w interesie publicznym. Udział

środków prywatnych jest szczególnie istotny w realizacji niektórych przedsięwzięć wymagających zbiorowego wysiłku ze względu na ich skomplikowany i długoletni charakter – np. w projektach rewitalizacji.

Dla zapewnienia skutecznej realizacji przedsięwzięć wynikających ze Strategii istotne jest podejmowanie prób poszukiwania nowych, wspólnych rozwiązań (w tym organizacyjnych) w zakresie zarządzania i finansowania. Ważnym elementem sprawnego wdrażania Strategii powinny być zatem działania zmierzające do podejmowania możliwie szerokiej współpracy pomiędzy samorządami lokalnymi gmin partnerskich, nie tylko w zakresie wspólnego finansowania poszczególnych zadań ale również zapewnienia ciągłości funkcjonowania inwestycji (może to obejmować np. kwestie związane z obszarem zagospodarowania odpadów czy instalacjami dostarczającymi energię ze źródeł odnawialnych i biokompostowni).

Wdrażanie przewidzianych w Strategii przedsięwzięć odbywać się będzie z poszanowaniem fundamentalnych praw człowieka określonych w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej, w tym m.in.: ochroną danych osobowych, wolnością wyboru zawodu i prawem do podejmowania pracy, wolnością prowadzenia działalności gospodarczej, prawem własności, równością wobec prawa, niedyskryminacją, równością kobiet i mężczyzn, integracją osób niepełnosprawnych, ochroną środowiska, prawem do dobrej administracji, prawem dostępu do dokumentów i pozostałymi aktami normatywnymi, wytycznymi i dobrymi praktykami realizacji przedsięwzięć rozwojowych.

Wsparcie będzie zgodne z zasadami transparentności i niedyskryminacji, a także z warunkami określonymi w art. 11 Rozporządzenia Ogólnego, tj. w zakresie równości szans kobiet i mężczyzn oraz niedyskryminacji, a także zrównoważonego rozwoju oraz Załącznikiem III do Rozporządzenia Ogólnego.

Tabela 5 Indykatywna tabela finansowa oraz źródła finansowania

Kierunki rozwojowe	Szacunek wartości	Potencjalne źródło finansowania
Cel 1: Innowacyjny rozwój gospodarki oparty na systemie edukacji, lokalnym potencjale przyrodniczym i sieciach powiązań		
Rekultywacja zdegradowanych terenów pogórnich na obszar turystyczno-rekreacyjny wraz z infrastrukturą towarzyszącą	70 000 000,00	Fundusz Sprawiedliwej Transformacji, Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego
Pozyskiwanie nowych technologii poprzez współpracę z uczelniami lubelskimi, inkubacja zielonych miejsc pracy	23 000 000,00	Fundusz Sprawiedliwej Transformacji, Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego, Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki Fundusze Europejskie na Rozwój Społeczny
Utworzenie strefy lub podstrefy ekonomicznej jako alternatywy górnictwa	45 000 000,00	Fundusz Sprawiedliwej Transformacji, Krajowy Program Odbudowy

Tworzenie miejsc opieki i wychowania przedszkolnego dzieci do lat 5	5 000 000,00	Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego,
Projekty wspomagające edukację i szkolnictwo ogólne i zawodowe	8 000 000,00	Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego,
Cel 2: Przeciwdziałanie wykluczeniu i profilaktyka, wsparcie grup defaworyzowanych		
Stworzenie sieci instytucji wsparcia grup zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym	15 000 000,00	Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego
Cel 3: Ochrona walorów środowiska i działania mitygacyjne (zapobiegawcze)		
Zielona energia w Zielonym Zagłębiu	103 000 000,00	Fundusz Sprawiedliwej Transformacji, Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego, Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko
Czyste Zielone Zagłębie – Racjonalna Gospodarka Odpadami	50 000 000,00	Fundusz Sprawiedliwej Transformacji, Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego, Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko
Uzupełnienia sieci wod-kan, zielono-niebieska infrastruktura	10 000 000,00	Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego, Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko
Projekty komplementarne publiczne		
Projekty rewitalizacyjne, zagospodarowanie przestrzeni publicznych	25 000 000,00	Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego Środki własne Środki krajowe

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników warsztatów, badań ankietowych, danych gmin i konsultacji społecznych.

12. Partycypacja społeczna w procesie opracowania Strategii

Proces opracowania strategii realizowano z poszanowaniem celów, zasad i dobrych praktyk partycypacji społecznej zapewniając możliwość aktywnego uczestnictwa interesariuszy w procesie planistycznym, uzyskania szerszej reprezentacji i poparcia społecznego dla decyzji planistycznych, którego celem jest zmniejszenie dużej ilości występujących konfliktów przestrzennych lub społecznych.

Istotą procesu partycypacji było poznanie opinii partnerów społecznych dotyczących barier, problemów i kierunków rozwoju obszaru Zielone Zagłębie oraz rekomendacji w zakresie przedsięwzięć, które mają być realizowane w ramach strategii. Kierowano się zasadą poszukiwania takich rozwiązań, które pomogą władzom publicznym podejmować decyzje w największym stopniu realizujące zasadę dobra wspólnego w danej społeczności.

Już na etapie tworzenia założeń strategii ponadlokalnej przyjęto partycypacyjny model przygotowywania dokumentu. Pozwala to na wykorzystanie potencjału lokalnych ekspertów, wiedzy pracowników urzędów gmin, radnych i sołtysów oraz doświadczeń mieszkańców w określaniu silnych stron, budowaniu celów i przygotowaniu planów konkretnych działań na najbliższe lata. Daje to możliwość na połączenie dwóch zdawałoby się sprzecznych ze sobą potencjałów w jednym spójnym planie strategicznym – zagłębia węglowego kojarzonego w przemyśle uciążliwym dla środowiska oraz walorów przyrodniczych pojezierza – w Zielone Zagłębie. Lokalni aktorzy funkcjonując w tym obszarze na co dzień umożliwiają określenie wszystkich atutów związanych z gospodarką i przyrodą i pozwalają stworzyć plany na przyszłość z uwzględnieniem lokalnych i ponadlokalnych potrzeb. Daje to także szanse na akceptację przygotowanego dokumentu przez lokalne środowiska. W momencie prowadzenia konsultacji społecznych wymaganych przez ustawę podmioty wyrażające opinie czują się współautorem przedstawionych zapisów, a później w trakcie realizacji konkretnych projektów będą je wspierać. Zmniejsza to także ryzyko protestów społecznych, które mogłyby się pojawić w przyszłości oraz pozwala rozwiązać obawy związane ze zmianami, a wynikające najczęściej z braku wiedzy o planowanych przedsięwzięciach. Działania były realizowane wielotorowo – prowadzono spotkania i warsztaty z wójtami i pracownikami urzędów gmin, zamieszczono ankiety w stronach internetowych poszczególnych JST, przeprowadzono spotkania konsultacyjne w mieszkańcami.

Istotny wpływ na zakres działań partycypacyjnych w procesie opracowania niniejszej strategii miały rygory sanitarne wynikające z sytuacji epidemicznej COVID 19. Wprowadzone obostrzenia utrudniły podejmowanie działań zapewniających pełne zaangażowania wszystkich interesariuszy. Niemniej jednak dołożono starań aby stopień zaangażowania społecznego w proces opracowania strategii pozwolił na właściwe wypracowania założeń dokumentu, tj. zasad i obszarów współpracy samorządów, identyfikacja problemów, potencjałów oraz propozycji przedsięwzięć.

Pierwsze spotkanie warsztatowe w Puchaczowie, na którym zgromadzono wszystkich przedstawicieli gmin zainteresowanych partnerstwem ponadlokalnym odbyło się 18 sierpnia 2020 roku. Podczas warsztatów, w których uczestniczyli przedstawiciele władz samorządowych, urzędów gmin zapoznano uczestników z pakietem projektów rozporządzeń UE na lata 2021 – 2027, uwarunkowaniami i planami Komisji Europejskiej w zakresie wdrażania polityki spójności w przyszłej perspektywie finansowej, ze szczególnym uwzględnieniem terytorialnego wymiaru wsparcia.

Przedstawiony został pakiet zagadnień dotyczących zmian w polityce rozwoju na poziomie krajowym: Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030, Założenia do Umowy Partnerstwa 2021 – 2027, projekt nowelizowanej ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (w tym nowelizacja ustawy

o samorządzie gminnym) oraz na poziomie regionalnym: Założenia aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego oraz Założenia Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2021 – 2027.

Omówione zostały kwestie dotyczące wymiaru terytorialnego polityki spójności (poziom KE) i terytorialnego podejścia do polityki rozwoju (poziom krajowy). Przedstawione zostały zasady, uwarunkowania i korzyści jakie niesie ze sobą realizacja projektów partnerskich oraz współpraca samorządów w kształtowaniu polityki rozwoju w ujęciu terytorialnym.

Zaprezentowano dotychczasowe doświadczenia i możliwe scenariusze opracowania strategii ponadlokalnej, m.in. w kontekście obszarów strategicznej interwencji wyznaczonych na poziomie krajowym oraz przykłady przedsięwzięć partnerskich realizowanych wspólnie przez samorządy.

W spotkaniu wzięli udział wójtowie i pracownicy merytoryczni ze wszystkich gmin partnerstwa. Wykorzystano ich wiedzę merytoryczną i dotychczasowe doświadczenie w przygotowywaniu planów strategicznych. W części warsztatowej, na podstawie dotychczasowych doświadczeń i możliwości jakie stwarza nowe podejście do polityki regionalnej, przeanalizowano korzyści i zagrożenia wynikające ze współpracy samorządów oraz określono zasady takiej współpracy. Wykorzystano metodę burzy mózgów, a następnie uporządkowano propozycje dotyczące SWOT obszaru oraz pomysły na przyszłe przedsięwzięcia. Uczestnicy wypracowali propozycje projektów możliwych do realizacji w ramach współpracy samorządów Obszaru Funkcjonalnego, które stały się podstawą do definiowania zakresu przedsięwzięć partnerskich i są zawarte w niniejszej strategii. Zebrano także plany projektów lokalnych w poszczególnych gminach, które są komplementarne z działaniami na poziomie ponadlokalnym.

Na podstawie wyników warsztatów z 18 sierpnia 2020 roku oraz wniosków wynikających z diagnozy przygotowano wizję rozwoju obszaru funkcjonalnego, wstępne założenia dotyczące SWOT, możliwe kierunki rozwoju i cele priorytetowe, wstępną listę projektów, potencjalne źródła finansowania oraz proponowany schemat zarządzania strategią, które były następnie konsultowane podczas spotkań obywatelskich w grudniu 2020 roku. Z uwagi na wspomniany reżim sanitarny związany z COVID -19 proces partycypacji realizowany był przede wszystkim w formule warsztatów obywatelskich oraz badania ankietowego mieszkańców gmin Obszaru Zielonego Zagłębia.

Warsztaty, realizowane w oparciu o oddolne podejście w tworzeniu ponadlokalnej strategii rozwoju, odbyły się w następujących terminach:

Cyców - spotkanie on-line, termin 9 grudnia godzina 11.00

Ludwin - spotkanie on-line, termin 10 grudnia godzina 14.00

Milejów - spotkanie on-line, termin 15 grudnia, godzina 10.00

Urszulin - spotkanie on-line, termin 15 grudnia godzina 12.00

Puchaczów - spotkanie on-line, termin 15 grudnia godzina 14.00

Z uwagi na zagrożenie epidemiczne warsztaty przeprowadzone zostały w formie zdalnej za pośrednictwem platformy GoogleMeet.

Do udziału w spotkaniach online zaproszeni byli mieszkańcy, radni, sołtysi oraz pracownicy urzędów gmin i wójtowie. Uzupełnili oni listę proponowanych projektów do uwzględnienia w strategii, podczas dyskusji odnieśli się do przygotowanych wcześniej zagadnień, zgłosili swoje wnioski i uzupełnienia. Po spotkaniach sołtysi zgłosili gotowość przekazania wyników konsultacji w poszczególnych gminach szerszej grupie mieszkańców. Przygotowano dla nich skrócone wersje dokumentów prezentowanych na warsztatach online i zostały one przekazane uczestnikom spotkań wiejskich. W kolejnych tygodniach lista projektów była jeszcze uzupełniana za pośrednictwem poczty elektronicznej, propozycje zgłaszali zarówno pracownicy urzędów gmin jak i mieszkańcy.

Badanie przeprowadzone zostało w formie ankiety internetowej mającej na celu zdiagnozowanie obecnej sytuacji oraz problemów gmin partnerskich obszaru Zielone Zagłębie, a także wyznaczenie kierunków rozwoju obszaru do roku 2030.

W pierwszej części ankiety mieszkańcy mogli wypowiedzieć się na temat silnych i słabych stron (problemów), szans i zagrożeń swoich gmin. Propozycje wynikające z diagnozy oraz wcześniejszych spotkań obywatelskich i warsztatów zostały uszeregowane pod względem hierarchii ważności dla społeczności lokalnej.

Wśród silnych stron respondenci najczęściej wskazywali:

- walory środowiska naturalnego
- tereny cenne przyrodniczo
- dobre skomunikowanie z resztą kraju
- potencjał rolniczy obszaru
- wolne tereny pod inwestycje

Słabe strony wskazywane przez mieszkańców to najczęściej:

- brak turystycznej marki obszaru
- ograniczona oferta kulturalna
- brak miejsc pracy dla osób wykształconych
- niedostateczny dostęp do usług medycznych
- słaby poziom skanalizowania i zwodociągowania gmin

Najczęściej wskazywane szanse to:

- wzrost zainteresowania potencjałem turystycznym
- zainteresowanie aktywnymi formami wypoczynku
- rosnąca świadomość ekologiczna
- zainteresowanie lokalnymi produktami
- modernizacja i specjalizacja rolnictwa

Zagrożenia, które były wskazywane najczęściej to:

- zanieczyszczone środowisko
- niska rentowność produkcji rolnej
- brak perspektyw dla rolnictwa
- trudności we współpracy międzysektorowej i ponadlokalnej
- niekorzystne trendy demograficzne

W drugiej części ankiety respondenci przedstawili oczekiwane efekty realizacji strategii ponadlokalnej oraz propozycje projektów „twardych” infrastrukturalnych oraz powiązanych z nimi „miękkich” nieinwestycyjnych. Zostały one uwzględnione przy opracowywaniu niniejszego dokumentu.

Spis map

Mapa 1: Mapa obszaru funkcjonalnego	10
Mapa 2 Struktura funkcjonalno-przestrzenna województwa lubelskiego	27
Mapa 3 Położenie gmin Zielonego Zagłębia względem wyznaczonych w Strategii Rozwoju Województwa obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją i OSI Polesie	28
Mapa 4: Elementy i strefy wzmocnienia i rozwoju funkcji społeczno-gospodarczych	29
Mapa 5: Elementy i strefy o wiodącej funkcji przyrodniczej i ochronnej	30
Mapa 6: Elementy kształtujące sieć transportową.....	31
Mapa 7: Strefa rolnicza przestrzeni produkcyjnej.	31
Mapa 8 Miejskie obszary funkcjonalne w województwie lubelskim, OSI Polesie i obszar Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji	36
Mapa 9 Struktura przestrzenna realizacji głównych celów rozwojowych względem wskazania terenów realizacji projektów inwestycyjnych.....	40

Spis tabel

Tabela 1 Wybrane jeziora i torfowiska z obszaru współpracy ponadlokalnej Zielone Zagłębie	12
Tabela 2 Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej - wskaźniki	15
Tabela 3 Wskaźniki monitorowania Strategii	45
Tabela 4 Źródła finansowania przedsięwzięć na podstawie projektów programów operacyjnych w perspektywie finansowej 2021-2027.....	49
Tabela 5 Indykatywna tabela finansowa oraz źródła finansowania.....	54

Spis wykresów

Wykres 1 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w gminach Zielonego Zagłębia.	16
Wykres 2 Środki z Unii Europejskiej pozyskane przez samorządy gmin współpracujących w ramach obszaru Zielone Zagłębie.....	17